

KJELLBERGSKA SLÄKTFÖRENINGEN

J.A Kjellberg & Söner AB

Männen och historien bakom handelshuset J.A Kjellberg & Söner

Sammanställt av
Carl Gustaf Kjellberg
2019

Första utgåva: Släktföreningens 75-års jubileum den 21-22 september 2019

Innehållsförteckning

1. Förord
2. Släkttabell
3. Bolaget
4. Sjöfarten
5. Bolagets expansion
6. Lilla Edet, Lo, Råmen-Liljedahl, Kramfors och Bofors
7. Bofors
8. Personbeskrivningar
9. Japanaffären
10. Källhänvisningar

1. Förord

Jag har, efter min fars bortgång 1995, tagit över det släktarkiv som fanns i hans ägo, och som härrör sig inte bara från hans samlingar, utan även från samlingar några generationer bakåt i tiden. Efter trägen genomgång av arkivet under det senaste året, har jag funnit ett antal dokument som beskriver den affärsverksamhet som bedrevs i J.A. Kjellberg & Söner. Jag blev under min genomgång av arkivet mer och mer fascinerad av den affärsverksamhet som bedrevs både inom Sverige och utanför Sverige.

Släktens insatser för de första affärerna med Japan finns till viss del dokumenterade, samt dessutom släktens stora insats för att kapitalisera och driva Bofors AB, före och efter Alfred Nobels bara två års ägarskap. Om detta finns en separat skrivelse gjord tidigare, men har här inkluderats för sitt sammanhangs skull.

Jag har inkluderat material och personbeskrivningar runt huvudfigurerna i J.A. Kjellberg & Söner (JAK), som dels finns att hämta i min fars släktbok, men som även finns i diverse dokument i arkivet. Det finns alltså en mycket intressant personhistoria, såväl som företagshistoria, som jag skulle vilja sammanfatta i detta dokument, dels för att levandegöra några av släktens framstående galjonsfigurer, dels för att beskriva en enskild svensk företagshistoria.

Jag har försökt att ange källor där de specifikt kan anges, annars är det både handskrivna och maskinskrivna dokument som återges, enligt min egen helt ovetenskapliga tolkning och digitalisering av dokumenten.

Det finns även en hel del information att hämta vid sökning på nätet. Jag har fritt slagit samman olika berättelser och skeenden, information från släktboken samt material från arkivet, för att försöka skriva en berättelse om hur ett företag skapades, dess problem på vägen under 1800-talet, och dess slut under 20-30-talet.

För att få struktur och beskrivning av företaget har jag tagit delar av information som finns i mitt arkiv samt sammanställt mycket av den information som min far forskat fram, och som finns återgivet i släktboken skriven av densamme.

Då släktboken mer är att se som ett uppslagsverk över släkten och svårigen kan sträckläsas så har jag här sammanställt all information för att få en sammanhängande överblick över bolagets historia och männen bakom bolaget.

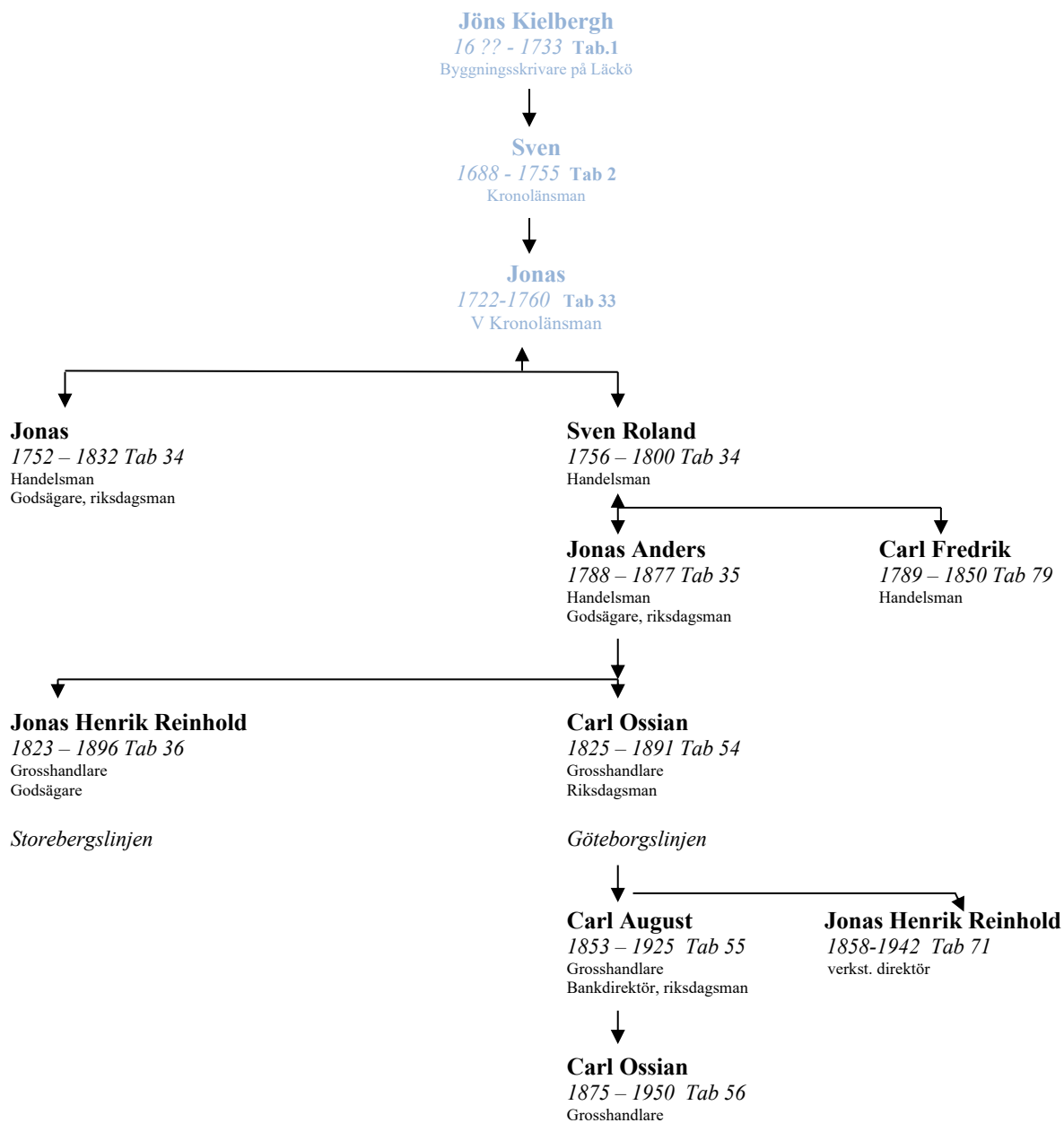
För specifik personbeskrivning med källhänvisningar så hänvisar jag till tabellerna i släktboken. På vissa ställen har tabellnr infogats som hänvisning och för att förenkla spårbarheten.

Sigtuna i september 2019

Carl Gustaf Kjellberg

2. Släkttabell

Nedanstående släkttabell beskriver kortfattat de personer som förknippas med J.A.Kjellberg & Söner, JAK. Tabnr hänvisar till tabeller i Släktboken.

3. Bolaget

För bolaget viktiga årtal:

1775	Hollbeck & Kjellberg grundas
1808	J.A Kjellberg & Co bildas
1833	1 mars bildas JA kjellberg & Co med kompanjon J.O. Gren
1835	Köps första sågverket i Lilla Edet, säljs sedan redan 1850
1837	Köpes LO Sågverk vid Ångermanälven. 1848 köps Kramfors Sågverk
1847	J.O Gren utträder ur firman
1847	Jonas Henrik Reinhold och Carl Ossian (söner) inträder i firman och bolagets namn ändras till J.A Kjellberg & Söner.
1873	AB Bofors övertages
1894	AB Bofors avyttras till Alfred Nobel
1898	AB Bofors köps tillbaka av Alfred Nobel
1906	Start av Kjellberg Goishi Kaisa, Yokohama. Sveriges första handelshus i Japan
1917	Bofors avyttras efter 44 års ägande
1933	J.A Kjellberg & Söner säljs till AB Hedströms som sedan säljer vidare till Kjellberg Successors 1966.

I slutet på 1700-talet var dåvarande förstaden Majorna i Göteborg, nu för länge sedan en del av själva staden, centrum för stadens sjöfart. På grund av älvens ringa djup ovanför "Gamla Amiralitetsvarvet" lossade och lastade alla större fartyg vid Majorna. Här låg lastplaster och lossningsplatser, magasin och brädgårdar och under den stora sillfiskeperioden i slutet på 1700-talet och början av 1800-talet byggdes stora sillsalterier och trankokerier, den tidens stora handelsvaror.

Jonas Kjellberg d. ä (1752-1832), var föregångaren som började bygga upp den Kjellbergska handelsverksamheten. Det var under den här tiden, år 1779 som hans verksamhet startade, och som skulle leda till olika affärer och så småningom till J. A. Kjellberg & Söner.

Jonas började sin affärsverksamhet i Göteborg, genom inköp av "Majnabbe" och genom uppförande av kajer, bryggor, magasin, och salterier kunde allt ta sin början. Man kan riktigt se och höra ljuden från båtar, hästar och människor som sökte sin utkomst i olika handelsverksamheter. Den affärsverksamhet Jonas d.ä bedrev var av mycket mångskiftande karaktär. Den omfattade både import och export, och s.k. engros och minuthandel, samt även viss rederiverksamhet. Sin första framgång fick firman under den stora sillfiskeperioden i 1800-talets början. Sillsaltningen förde firman till saltimport, och denna medförde i sin tur att firman började ägna sig åt en mindre rederirörelse. Utom salt exporterades "tjära och bräder" och på det sättet kom firman in på skogs och trävaruaffärer som sedan under 1830-40-talen skulle ge firman ett ordentligt uppsving. Låt oss börja från början:

Jonas föddes på Kinnekulle men flyttade 1770 till Göteborg. Han fick där kontakt med herrnhutaren (religion utsprungen ur katolicismen) Johan Willin och fick snart anställning hos Gustaf B. Santesson, en annan herrnhutare som drev ett stort handelsföretag. 1775 grundade han tillsammans med Lars Hollbeck ett handelsbolag **Hollbeck & Kjellberg**. Hollbeck dog 1779 och Jonas Kjellberg drev då firman vidare själv. Så småningom kom han att i likhet med Santesson och många andra herrnhutare att investera i sillsalterier och trankokerier.

Det första salteriet han övertog var Stora Rörvik på västsidan av Björkö i Göteborgs norra skärgård. Det var ett mindre salteri som producerade cirka 2 000 tunnor salt sill och 20-30 fat tran årligen. Det inköptes redan under den tid som Jonas Kjellberg bedrev firma ihop med Lars Hollbeck. Vid mitten av 1780-talet sålde dock Jonas d.ä Stora Rörvik till Asmund Svan och Hans Anders Svebilus som hade en gemensam firma. Istället köpte han den betydligt större anläggningen Skutholmen i Bovik på Björköns östra sida från den tidigare ägaren Flygare. 1787 producerade Skutholmen mer än 6 000 tunnor salt sill och lite över 200 fat tran men på 1790-talet låg produktionen i allmänhet kring 3 000 tunnor salt sill samt mellan 50 och 100 fat tran.

I närheten av Skärhamn på Tjörn låg Brömsedams trankokeri som byggdes 1779 och ägdes av Jonas, sannolikt från 1784 om han inte ägde anläggningen redan från början. Trankokeriet vid Brömsedam hade 12 kittlar år 1787 och var inte mindre år 1793. Produktion av tran vid Brömsedam varierade mellan 400 och 1 000 fat tran under den tid på 1780-talet (från 1784) och 1790-talet som det helt säkert ägdes av Jonas d.ä.

1791 köpte han Majnabbe sillsalteri och trankokeri i Majorna. Denna anläggning hade bara några år tidigare köpts av ett konsortium bestående av Matzen & Kullman samt Peter Ekman. Såväl Kullman som Ekman var också herrnhutare.

När Jonas övertog verket på Majnabbe så ökades produktionen kraftigt och trankokeriet återstartades. I början av 1790-talet producerade omkring 5 000 tunnor salt årligen vid anläggningen och 40-70 fat tran. Under andra halvan av 1790-talet var produktionen i allmänhet lägre, mellan 2 000 och 4 000 tunnor salt sill samt cirka 10 fat tran. 1796 köpte Jonas slutligen också Lunnevikens salteri och trankokeri. Ägare dessförinnan var troligen handelsmannen Sutthoff i Uddevalla och trankokeriet anlades 1790.

4. Sjöfarten

Som en följd av engagemanget i sillhanteringen blev Jonas d.ä också en stor redare i likhet med bland andra Peter Ekman. Det tycks dock som om Kjellberg var en mindre importör av salt än Peter Ekman och han köpte därför salt också av andra importörer. Kanske av Johan D. Wetterling som under början av 1790-talet tycks ha varit den störste saltimportören. 1795 förbrukade Kjellbergs sillsalterier 15 895 tunnor salt men Jonas Kjellberg importerade själv bara en del av detta. På hans egna fartyg transporterades 6 036 tunnor. Om allt detta var hans egen import är oklart.

Vid övertagandet ägde firman 2 mindre fartyg en brigg och en galeas. Strax efter övertagandet köpte han tre briggar och en galeas. 1783 ägde han fyra fartyg på sammanlagt 202 läster. Brigantinen Anthelop som köptes 1782 var strax över 100 läster och ett av de 21 största fartygen i Göteborg vid den tiden.

1792 ägde han helt eller var huvudredare för 5 fartyg om sammanlagt 220 läster men han var delägare i ytterligare fyra fartyg, däribland ett på 306 läster. År 1800 hade han fortfarande 5 fartyg som han ägde helt eller var huvudredare för men det sammanlagda lästetalet var nu 251 läster.

Jonas d.ä handlade med lina, hampa, hudar och malt om han importerade på egna båtar från Östersjöområdet och exporterade sill från Sverige till Östersjöområdet, också det med egna fartyg.

1805 hade han fortfarande 5 fartyg, nu på sammanlagt 227 läster, men mellan 1808 och 1816 tillhörde han inte de större redarna i Göteborg. Han hörde alltså inte till de handlare och affärsmän som gjorde sig en hacka på riskfyllda affärer under kontinental. 1817 är familjen Kjellberg återigen bland de 20-25 största redarna i Göteborg med 4 fartyg på sammanlagt 144 läster i bolaget Jonas Kjellberg & Co som ägdes av Aron Kjellberg och J.A. Stangenett men 1818 är de återigen inte bland de större redarna.

Nästa gång en Kjellberg dyker upp som större redare är när den 1812 (då med namnet *J.A. & C.F. Kjellberg & Co*) bildade firman *J.A. Kjellberg & Söner* (från 1831 *J.A. Kjellberg & Co* samt från 1847 *J.A. Kjellberg & Söner* förkortat JAK) som 1837 ägde ett skepp om 130 läster. 1833 blev Johan Olof Grén delägare i bolaget. Han lämnade firman 1847 och startade en egen firma. Rederiverksamheten följde med honom ut ur firman.

Från början av 1850-talet till mitten av 1870-talet hörde firman till de största rederierna i Göteborg men från 1873 var de istället delägare i Rederi AB Örnen, det största rederiet i Göteborg. Rederi AB Örnen ägde bara segelfartyg.

1885 ägde firman också ångfartyget Kramfors på 18 ton.

Rederi AB Örnen som bildades 1873 var ett specialiserat segelfartygsrederi och vid starten Sveriges största enskilda rederi. De största delägarna var JAK samt Alec. Barclay & Co på grund av att de lämnade över sina egna fartyg (som så kallad apportegendom) till Örnen mot aktier i rederiet. Även vid köpet av Varvet Kusten fick ägarna i Varvet Kusten AB aktier i Örnen som betalning. Vid denna tid rådde en stark högkonjunktur, men de flesta rederier som startades ägnade sig åt trafik med ångfartyg.

Varvet Kusten blev rederiets egna reparationsvarv och gick ekonomiskt bra under 1870-talet. Rederiverksamheten gick desto sämre. Under 1880-talet gick också varvet sämre och 1885 beslutades att varvet skulle avvecklas. 1893 och 1894 avvecklades rederiet. Aktieägarna förlorade allt satsat kapital och långivarna, främst Skandinaviska Kredit AB, fick inget. Efter detta hade JAK inte längre några rederiintressen. Förlusterna i Rederi AB Örnen var en starkt bidragande orsak till att JAK fick sälja av sina intressen i skogsindustrin. JAK ägde dock två segelfartyg till början av 1890-talet och dessutom enstaka ångfartyg.

Segelfartyg ägda av Jonas Kjellberg eller där han var huvudredare

- Anthelop, brigantin på cirka 100 läster. Byggt i Söderhamn. Helägt.
- Johanna Maria, jakt
- Mercuru, jakt
- Britha Christina, brigg

Segelfartyg där JAK var huvudredare

- Westervik, skepp på 130 läster. Ägt från mitten av 1830-talet till 1841 eller 1842. Befälhavare A. Clase, P. Clase och A. Dannberg.
- Columbus, brigg på 112 läster. Införskaffat 1844 eller 1845. Övertogs 1847 av J.O. Grén när han lämnade firman. Befälhavare J.P. Stillström.
- Lina, skonert på 54 läster, Inskaffat 1844 eller 1845. Övertogs 1847 av J.O. Grén när han lämnade firman. Befälhavare: P.B. Paulsson.
- Christian, brigg på 131 eller 132 läster. Införskaffad 1847 eller 1848, ägd till 1856 eller 1857. Befälhavare J.R. Möllerström och A.P. Pettersson.
- Thore Petré, skepp på 227 läster, senast byggt år 1845 för D. Elfbrink i Gävle. Köpt från Elfbrink, Norman & Co 1849 eller 1850. Sålts senast 1857. Befälhavare: L. Berg
- Triton, brigg på 104 läster. Inskaffad 1851 eller 1852 och avyttrad 1854 eller 1855. Befälhavare D.B.S. Reuter.
- Linnea, brigg på 80 läster. Ägd 1852 och kanske året innan och året efter. Befälhavare A. Olsson.
- Minona Gudiva, brigg på 156 läster, senare 141 läster. Byggt 1852. Reparerad 1857. Sålts till J. Kullberg (Cullber

I stort sett allt av företagets export av sill gick österut och det medförde också att han blev importör av spannmål. Men han importerade även lin och hampa samt hudar från samma område. En del av sillen såldes också inom Sverige, den fördes till Bergslagen i utbyte mot varor därifrån och på fartyg till Stockholm och kanske även andra svenska städer invid Östersjön. I Jonas fall gick exporten till Östersjön främst till de baltiska städerna Riga, Reval och Königsberg, inte i första hand till svenska Pommern som var fallet med Peter Ekmans export. En del export gick även till S:t Petersburg i Ryssland.

Sillverksamheten stod för ungefär hälften av omsättningen i Jonas Kjellbergs firma på 1790-talet, utlåningsverksamhet som han också bedrev med lönsamhet stod för 10%, resten stod i huvudsak rederiverksamheten för. Salt och spannmålsimport hade alltså inte alls lika stor betydelse för Kjellberg som för den samtida Peter Ekman.

5. Bolagets expansion

Göteborg och Majnabbe blev medelpunkten för firman Jonas Kjellberg & Co affärer, som så småningom kom att utvecklas till att omfatta skeppsrederi, trävaruaffärer, import av tjära, talg, tran, hudar, hampa och kolonialvaror i slutet på 1700-talet till i början av 1800-talet.

Sven Roland hade redan tidigare dragit sig tillbaka på grund av dålig syn. Då Sven Roland avled 1800 upptogs Aron Kjellberg och J.A Stangerett i firman, men när dessa frånträdde sina befattningar framgår ej av arkivmaterialet.

Sönerna till Sven Roland, Jonas Anders och Carl Fredrik etablerade år 1810 firman *J.A & C.F Kjellberg & Co* och fortsatte arbetet med utvecklingen av den bestående firman som grundats av Jonas. Tillägget ...& Co representerades av brödernas svåger A Broddelius.

Carl Fredrik och A. Broddelius utträdde senare ur firman 1831 och bildade egna bolag och handelshus, förmodligen i konkurens kan man tänka. Firman J.A & C.F Kjellberg & Co bedrev också mycket mångskiftande handelsverksamhet. Förutom

exportverksamhet bedrev man import av bomull, bomullsgarn, sill, salt, tobak, samt avyttrade ”alla sorters kardustobak av egen fabriks tillverkning”.

Efter Jonas d.ä:s död 1832 som barnlös, fortsatte Jonas Anders emellertid firmans verksamhet, från 1833 med J.O Gren som kompanjon. Denne utgick ur firman 1847 och därefter upptogs Jonas Anders söner Jonas Henrik Reinhold samt Carl Ossian d.ä. i firman och 1850 namnändrades bolaget till **J.A. Kjellberg & Söner** JAK. Efter det datumet har ingen utom den Kjellbergska familjen tillhört firman. 1856 drog sig Jonas Anders tillbaka och slog sig ner på Storeberg som han redan 1834 övertagit efter farbrodern.

Företaget drevs därefter vidare av Jonas Henrik Reinhold och Carl Ossian, som drev bolaget fram till sin död 1891. Jonas Henrik Reinhold hade då redan 1886 utträtt ur firman, då han redan 1881 hade tagit över Storeberg efter sin far Jonas Anders.

Han blir därmed huvudman för den s.k ”Storebergslinjen” inom släkten.

1891 då Carl Ossian d.ä (Göteborgslinjen) dog övertogs ledarskapet av Carl August som hade varit kompanjon till C O d.ä sedan 1883. Dessutom tillkom Carl Ossian d.y som delägare från 1896.

6. Lilla Edet, LO Rämens sågverk samt Kramfors samt Bofors AB

Redan tidigt hade en verksamhet i företaget varit handel med främst export av sågade trävaror och då man såg möjlighet till att även bedriva egen lönsam sågverksrörelse köpte man som komplement till trävaruexporten från Värmland, Lilla Edets sågverk. Redan på 1830 och 1840-talet hade firman gjort inköp av norrländska skogar, och den fick med tiden anseende som ett av landets största trävaruexporthus.

Man köpte även på 1830-talet in Lo sågverk i Norrland. Detta sågverk hade ”stockfångsprivilegier som var mycket lönsamma. 1848 köptes Kramfors sågverk, och därmed en av banbrytarna för den moderna norrländska sågverksindustrin. 1854 byggdes en ångsåg i Kramfors vid Ångermanälven, och vattensågen lades ner.

Som goda Göteborgare förlade man sin trävaruexport huvudsakligen med Göteborg som utgångspunkt. Även det norrländska virket forslades till en början ner till Majnabbe, där kapning och sortering verkställdes före exporten. Men med den goda utvecklingen av Lo och Kramfors sågverk överflyttades så småningom exporten till att äga rum direkt från de norrländska hamnarna. 1886 förenades de norrländska sågverks och skogsaffärerna i ett särskilt bolag, Kramfors AB. Senare inköpte firman en större post aktier i Billeruds Aktiebolag, som samtidigt förvärvade aktierna i Slottsbrons Sulfit Aktiebolag, varefter firman lyckades inköpa hela aktiestocken i Hillringsbergs Aktiebolag, vilket köp firman senare överlät på Billeruds AB till inköpspris, varigenom omfattande skogstillgångar och trävaruindustri tillfördes det bolaget.

På 1880-talet stod Kramfors för en produktion av sågade trävaror på omkring 12-15000 standards per år. 1887 togs sågverket i Kramfors över av ett nybildat bolag, Kramfors AB, som hade familjen Kjellberg och J.A. Kjellberg & Söner (fram till 1893 då firman sålde sina aktier) som huvudägare, men James Hammarberg och Arthur Seaton var delägare. I det nya bolaget var Carl August Kjellberg VD åren 1886-94, James Hammarberg åren 1894-96 och Arthur Seaton 1896-1907. 1907 såldes Kramfors AB till ett konsortium bestående av Oscar Midling, J. Mannerheim och F.M. Treschow. Familjen sålde 1906 AB Råmen-Liljendahl som vid denna tid hade blivit ett massaföretag istället för ett järnbruk. 1915 köptes Råmen-Liljendahl av AB Billerud. Samma år övertogs Hellefors Bruks AB, som var ett bruksföretag med både järnbruk, stålverk och massaindustrier, av Wargöns AB. Därmed var alla ägarengagemang avvecklade i skogsindustrin. I 59 år hade Kjellbergarna varit ägare till Kramfors, som sedan under åren expanderade och blev stommen till Svenska Cellulosabolaget, SCA.

Ungefär samtidigt som man började med trävaruaffärerna började firman ägna sig åt järnexport, till en början från de värmländska järnbruken. Firman visade stort intresse i ett antal värmländska järnbruk där Bofors är en speciell historia, och där Carl Ossian d.ä visade mycket stort intresse och engagemang.

7. Bofors AB

I mitten av 1800-talet ägdes Bofors av brukspatronen och assessorn Pehr Lagerhjelm, en av sin tids dugligaste bergsmän. Under de första två århundraden av Bofors historia hade bruket föga utvecklats: det hade förblivit en liten vattendriven hammare, föga större eller märkligare än de 100-tals andra liknande hammarsmedjorna och bruken i trakten.

Under Pehr Lagerhjelmns tid utvidgades bruksrörelsen, en ny smidesmetod, lancashiresmidet, infördes och Bofors utvecklades till ett av de större järnbruken i Sverige. Lagerhjelm hade också planer att vidare utvidga driften med valsverk och flera härdar, med dessa planer kunde icke förverkligas bl. a. av ekonomiska skäl.

Innan assessorn år 1856 slöt sina ögon, hade Bofors övertagits av hans son, Pehr Lagerhjelm, som vi brukar kalla Pehr d.y. Denne hade börjat som officer vid Svea Garde, men utbildade sig senare i bruksmannayrket för att bereda sig att övertaga Bofors. Pehr d.y. fullföljde faders verk, byggde valsverk och utvidgade smedjan, så att Bofors vid 1860-talets slut stod som en av Sveriges största tillverkare av smitt och valsat stångjärn.

Konjunkturen för den svenska bruksrörelsen började vid denna tid att hårdna. Konkurrensen med det billigare engelska järnet blev kännbar, sedan järnvägar och ångbåtstrafik underlättat förbindelserna och importen, och för en så framstående bruksman som Pehr Lagerhjelm stod det klart att smådriftens tid, brukspatronernas hammare och bergsmännens hyttor, snart var förbi. Järnbruksrörelsen måste kraftigt rationaliseras, mindre lönande bruk nedläggas och driften koncentreras till några få större bruk. Alla förordningar som reglerade järnhanteringen upphävdes samma tid och aktiebolagsformen innebar en god lösning på problemet att skaffa medel till omorganisation, utvidgningar, rationaliseringar och nybyggnader.

Under år 1872 inledde Pehr Lagerhjelm förhandlingar med sina kapitalstarka vänner om stiftande av ett aktiebolag för inköp av Bofors, Gullspång och flera andra bruk i trakten. Främst vända han sig till Carl Ossian Kjellberg, som, jämte sin broder Jonas Henrik Reinhold, som sedan länge skött Bofors försäljning av järn och som även tidigare försträckt Lagerhjelm med nödiga krediter.

Carl Ossian Kjellberg, som från och med nu 1872 kommer att spela en stor och inflytelserik roll i Bofors historia, var en av de ledande personerna inom Göteborgs affärsliv och förfogade över betydande kapital. Han hade också tidigare djupa förbindelser inom bergslagsindustrin, bl.a. ägde firman Vägsjöfors bruk, längre fram även Råmen-Liljedals bruk. Firman ägde också Kramfors sågverk och bedrev en mycket omfattande handel med järn och trä.

Tillfrågad av Lagerhjelm om Kjellberg ville gå med i det planerade Boforsbolaget, svarade den senare genast ja – vilket föreföll helt naturligt, eftersom Vägsjöfors bruk också skulle ingå i koncernen.

Vid den konstituerade bolagsstämman i Bofors i januari 1873 stod Lagerhjelm som störste aktieägare med 120 aktier av 384, medan C.O. Kjellberg ägde 100. Genom sina svågrar, brukspatron Lindberg på Karlsdal och köpman Kobb i Göteborg samt sina syskon, representerade Lagerhjelm en knapp majoritet. Dessa siffror ändrade redan vid den första ordinarie bolagsstämman, som hölls i september månad samma år, då Kjellbergska handelshuset var största aktieägare med 134 aktier. Då meddelade också, att aktiekapitalet på 2 milj. Kr var fulltecknat och att bolagets tillgångar i bruksegendomar, Bofors, Björkborn, Skagersholm, Vägsjöfors, Gullspång samt gruvandelar i Striberg, Wiker, Järnboås, Rålsberget, Malmhöjden, Lönnhyttan, Granbergsdal, Kvarntorp, Klacka, Lerberg, Haggruvan, Hjultjärn m.fl., samt inventarier, representerade ett värde på sammanlagt 4,2 miljoner kr.

Det nya bolaget skulle arbeta med järntillverkning, skogsbruk, sågverksrörelse och lantbruk. Den ekonomiska kalkyl som uppgjorts visade sig emellertid icke bärkraftig och utvecklingen på det ekonomiska området gick icke alls i den riktning, som man beräknat. I stället för högkonjunktur och stigande priser inträdde en avmattning, som efter några år utmynnade i en svår ekonomisk kris.

Styrelseprotokollen från denna tid berättar om alla svårigheter. Dock är att märka, att själva järnbruken vid Bofors och Björkborn gick bättre än skogs- och lantbruksförvaltningarna vid Vägsjöfors och Skagersholm. Man satt emellertid sin lit på framtiden och tvekade ej att modernisera driften. Nödiga medel erhöles genom förlagslån mot inteckningar. En masugn byggdes vid Bofors och stod färdig i drift 1874. Nya vällugnar, gasgeneratorer och blåsmaskiner installerades och 1875 intogs Bofors främsta platsen i Sverige i fråga om produktion av valsat stångjärn; och detta för lägre kostnader än något annat bruk. Krisen fortsatte 1877 och 1878 och såväl styrelse som revisorer klagade. Till optimisterna hörde C.O. Kjellberg, som redan nu hade ett stort förtroende för det nya bolaget och understödde detta på allt sätt.

Mitt i krisen fattade styrelsen beslutet att utvidga rörelsen med ett stålverk, utrustad med en Siemens-Martin-ugn. Initiativet togs av den unge ingenjören Carl Danielsson, som 1874 anställs i Bofors som driftsingenjör. Pehr L., vars stora bergsmannakunskaper genast fattade metodens möjligheter, understödde förslaget, men det var säkert C.O. Kjellbergs förtjänst att den nya ugnen byggdes.

År 1878 kunde Lagerhjelm meddela, att man i den nya ugnen framställt stål av överlägsen godhet och att Bofors på världsutställningen i Paris samma år erhölet guldmedalj för sina utställda produkter. Lagerhjelm underhandlade samtidigt med fransk "La Societé Anonyme de Fer" om licens att tillverka gjutstål enligt den s.k. Terrenoiremetoden.

Den svenska järnkrisen förvärrades emellertid, dels på grund av sjunkande priser och dels på grund av stora och dåligt planerade och beräknade investeringar. Till dessa hörde bl. a. järnvägsbyggande – icke på grund av förvärvsbegär utan i tron att därmed gagna järnhanteringen – i denna del av Värmland.

För att icke skada bolaget drog sig Lagerhjelm tillbaka från disponentposten vid 1878 års utgång. Säkert kändes det tungt för honom att lämna det företag där han vuxit upp och till vilket hans släkt så länge varit knuten. Hans avskedsansökan bifölls, men styrelsen fann med "bolagets sanna fördel förenligt" att alltjämt anlita honom såsom rådgivande expert. Till efterträdare på disponentposten utsågs Lagerhjelmns frände brukspatron Carl af Geijerstam på Ribbingsfors.

Att bröderna Kjellberg högt värdesatte Lagerhjelm framgår också av, att han senare blev disponent för Kramfors sågverk och länge hjälpte firman med malm-, skogs- och järnaffärer i Bergslagen och Norrland. Även Skandinaviska Banken utnyttjade Lagerhjelm stora kapacitet och erfarenhet. Det var en vänskap som alltså bestod, trots Lagerhjelm personliga misslyckade i järnvägsaffärerna.

I och med Lagerhjelm avgång från disponentbefattningen fick grosshandlare C.O. Kjellberg större anledning att ägna sig åt bolagets verksamhet och gjorde även kraftigare sitt inflytande gällande. Han och firman Kjellberg & Söner engagerade sig även djupare i företaget, förvärvade nya aktieposter och lämnade nya krediter. Rörelsen fick fortfarande med förlust, men grosshandlare Kjellberg förlorande inte sin tro på företagets framtid och tvekade inte att komma med förslag till bruksledningen om nya moderniseringar. Särskilt intresserade han sig för gjutstålet.

Carl Danielsson svek inte de förhoppningar som man ställt på honom. Trots många motigheter lyckades han i slutet av år 1878 framställa ett gjutstål med högkvalitativa egenskaper, så förstklassigt, att den ansågs vara bättre än de smidda världsberömda Kruppska stålet. Nyheten om det nya Boforsstålet spred sig snabbt och nådde även de militära kretsarna. För att utröna stålets egenskaper och lämplighet för kanontillverkning beställde Marinförvaltningen, efter prov utförda på provständer, ett provgöt till en 4-pundig slätborrad kanon. Götet bearbetades och provades, och stälkanonen befanns vida överlägsen de bästa tackjärnskanonerna och likvärdig en kanon av smitt stål. Det skulle föra alltför långt att tala om den kamp som därefter utvecklade sig mellan å ena sidan Finspång, det anrika kanongjuteriet och dess ägare brukspatron Carl Ekman, och å andra sidan det lilla okända bruket Bofors med herrarna Kjellberg och Danielsson, samt även om Boforsledningens försök att vinna gehör för svenskt material till svenska stälkanoner. De svenska militära myndigheterna voro, i likhet med många andra länders, helt intagna av Krupp, vars stora anläggningar givetvis imponerade och vars konstruktioner också var förstklassiga.

I Bofors kamp mot den mäktige och politiskt inflytelserike brukspatronen Ekman på Finspång var naturligtvis C.O. Kjellbergs erfarenhet och förbindelser av utomordentligt värde och även i diskussionerna med de militära myndigheterna vägde hans ord tungt.

Striden mellan Finspång och Bofors betydde också striden mellan gammalt och nytt, mellan tackjärnskanoner och stälkanoner. En lång och ärorik epok inom artilleritekniken avslutade och en betydande svensk exportartikel upphörde, men å andra sidan inleddes en ny och för vårt land lika betydelsefull teknisk utbildning, som i sinom tid också skulle ge Sverige och Bofors ära, pengar och berömmelse.

Det kanske också här bör nämnas, att stridigheterna mellan de båda bruken avblästes och att ett samarbete inleddes år 1884, ett resultat som nådde efter muntliga förhandlingar mellan C.O. Kjellberg och Ekman. Sympatierna hos myndigheterna var dock länge på Finspångs sida och så sent som på Stockholmsutställningen 1897 hördes lovord över Finspångs kasserade provpjäser, medan Bofors epokgörande nykonstruktioner bedömdes kyligt i pressen. Aktiemajoriteten i Finspångs Styckebruk förvärvades slutligen omkring 1904 av Bofors – med Jonas Kjellberg som ledande bakom den affären.

År 1882 avgick Carl af Geijerstam från disponentbefattningen och efterträddes av Carl Danielsson. Till denne närmaste man förordnades ingenjör Jonas C:son Kjellberg, som nu begynner sin långa och osedvanligt gagnande insats såsom industriledare i Bofors historia. Jonas Kjellberg hade redan 1879 anställts som ingenjör i Bofors. Han hade icke endast en gedigen teknisk utbildning, han kunde också, tack vare sina personliga förbindelser, tillförsäkra bolaget det ekonomiska stöd, som det alltjämt var i trängande behov av.

År 1883 gjorde Bofors definitivt slag i saken och beslöt att bygga egna verkstäder för bearbetning av eldrör av gjutstål till färdiga kanoner och i november 1883 kom den första ordern från Marinförvaltningen. Den pådrivande kraften vid beslutet att bygga verkstäder var C.O. Kjellberg, som i Carl Danielsson och sonen Jonas hade ett säkert stöd, medan brukspatron Geijerstam hyst stora betänkligheter, vilka dock i sanningen namn måste erkännas vara mycket välgrundade, bolaget gjorde nämligen årligen stora förluster. Ett beslut att höja aktiekapitalet 1882 kunde icke genomföras, någon nyteckning ägde icke rum. Allmänhetens förtroende för bolaget var rubbat och läget var mörkt. Även nu ingrep C.O. Kjellberg och ställde nödiga krediter till förfogande.

Utvecklingen vid Bofors fick emellertid under 1880-talet framåt och flera kanonbeställningar, även från främmande länder, kom in. Som teknisk ledare anställdes 1885 ingenjör Arent Silfversparre, vilken efter studier på Tekniska Högskolan flera år varit anställd vid Thorsten Nordenfelts vapenfabrik i England. Silfversparre var en utomordentlig teknisk begåvning och en god arbetsledare, och han skapade under 1890-talet flera vapenkonstruktioner, som blev av stor betydelse för Bofors. Konstruktioner, som för sin tid var epokförande och som än i denna dag står sig. Silfversparres anställning förmedlades av Jonas Kjellberg, som varit studiekamrat och god vän med honom på Teknis.

Det blev triumfiratet Kjellberg-Danielsson-Silfversparre som, trots oerhörda svårigheter av teknisk och ekonomisk art, förde Bofors mot nya framgångar. Dessa tre trodde fullt och fast på kanonverkstadens möjligheter och sparade ingen möda att befrämja dess framtid. Man sökte sig även ut på den utländska marknaden och ställde upp i konkurrens mot giganterna Krupp, Schneider och Armstrong och lyckades även någon gång snappa åt sig en beställning.

Genom bruksledningens energiska åtgärder nedbringades omkostnaderna, men bolagets ekonomiska resultat visade alltjämt klena siffror. Vinst- och förlustår växlade och vid 1890 års utgång uppgick den balanserade förlusten till 1,4 miljoner kr. Ränteutgifterna på de stora banklånen omöjliggjorde normal avskrivning och tyngde budgeten. Bolaget kunde i det närmaste betraktas som konkursmässigt.

Sådant var läget, när C.O. Kjellberg hösten 1891 gick ur tiden. Under 20 år hade han stått som huvudintressent i bolaget och offrat betydande belopp för dess utveckling. Utan hans hjälp och stöd hade bolaget aldrig kunnat utvecklas och förmodligen för länge sedan tvingats likvidera eller inställa rörelsen. C.O. Kjellberg hade, som redan nämnts, en stor tilltro till Bofors konstruktioner och stål, och han ägde också ett varmt och levande socialt intresse. Han ansåg, att man inte kunde ställa den skickliga och trogna arbetarstammen på bar backe. Han var en arbetsgivare och en samhällsmedlem av rätta slaget.

C.O. Kjellbergs bortgång inträffade tyvärr samtidigt som en allmän konjunkturkris och även det ekonomiska läget på kontinenten var synnerligen ofördelaktigt. Återverkningarna var också kännbara i Göteborg – särskilt på kreditgivningens område.

För att stödja den Kjellbergska firman ingrep några av Göteborgs mest betydelsefulla män. Friskt kapital tillfördes och en allmän sanering av rörelsen genomfördes. Också Boforsbolaget blev föremål för en ekonomisk reorganisation. Den drivande kraften härvidlag var Jonas Kjellberg, som ställdes inför en mycket komplicerad uppgift. Dels måste han kräva stora uppoffringar av den Kjellbergska firman, dels måste han förmå övriga aktieägare att nästan helt avskriva sina aktier. Det behövdes an man av Jonas Kjellbergs förtroendefulla väsen, kraftfulla uppträdande och naturliga hjärtlighet för att ta hem spelet.

Reorganisationen genomfördes, aktiekapitalet nedsattes, för högt uppskattade tillgångar nedskrevs och den balanserade förlusten täcktes. Efter reorganisationen fanns samtliga aktier i Kjellbergska firmans ägo och i september 1892 träffades överenskommelse mellan Kjellberg & Söner och Boforsbolaget, enligt vilken de förra på sina fordringar avskrev 3 025 000 kr – en för den tiden betydande summa. Vägsjöfors och vissa delar av Skagersholm såldes och aktierna nedsattes från 5 000 kr till 500 kr nominellt värde. Alla dessa åtgärder satte bolaget på fötter igen och återgav en sund ekonomisk ställning, främst markerad av de sjunkande ränteutgifterna.

Vid bolagsstämman 1892 utsågs Jonas Kjellberg att vara ekonomisk disponent, medan Carl Danielsson skulle bli teknisk disponent. 1892 års sanering var lyckligt genomförd, och det kunde ifrågasättas om AB Bofors Gullspång ägde tillräckligt starka ekonomiska resurser att göra kanontillverkningen verkligt givande. Betydande investeringar krävdes ytterligare för att Bofors kanonverkstad skulle kunna bli verkligt konkurrenskraftig och lämna stora leveranser.

Lösningen på alla dessa problem blev Alfred Nobels förvärvande år 1894 av samtliga stamaktier och 7/10 av preferensaktierna från Kjellbergska firman.

Nobel ville, trots köpet av aktiemajoriteten, alltjämt behålla kontakten med Kjellbergska firman och tillgodogöra sig dennas erfarenheter. Vad firman Kjellberg beträffar, innebar försäljningen en väsentligt lättnad i den trängda ekonomiska situationen. Carl Danielsson slutade vid ingången av år 1894 sin disponentplats och flyttade till Uddeholm. Chefskapet för Bofors övertogs då av Jonas Kjellberg ensam.

Nobel hade köpt Bofors för att kunna fortsätta sina kruttekniska experiment och för att här skapa en modern kanonindustri av internationella mått. Han ingrep därför systematiskt i disponerande syfte och investerade även mycket betydande belopp för att anskaffa nya maskiner.

I Jonas Kjellberg och Arent Silfversparre hade han skickliga och intresserade medarbetare, som åtog sig att lösa de tekniska problemen. Mot slutet av år 1896 uttalade Jonas Kjellberg en önskan att sluta som disponent – han hade blivit erbjuden chefskapet för Jernkontoret. Orsaken var ingalunda misshälligheter eller bristande samarbete mellan Nobel och honom. Nobel var annars mer än styrelseordförande och ville gärna dirigera det hela mer än trevligt var för den kraftfulla Kjellberg. Nej, orsaken var närmast trötthet efter att i många år ha fått dra ett tungt och hårt lass, utan knappt någon ledig dag. Jonas Kjellberg kände sina krafter svikta och längtade efter omväxling, miljöbyte. En anförvant skriver: ”Han längtade efter stadsluft efter att ha tillbringat sin ungdom och halva mannaålder i de tämligen instängda förhållandena, som Bofors under hans regim kunna erbjuda”.

Nobel bortgång den 10 december 1896 ändrade alla dess dispositioner och innebar nya och stora svårigheter. Även om Bofors vid detta laget hade goda affärer, stora ineliggande beställningar och även var rustat för att kunna lämna fullgott material ifrån sig i

kontraktensligt tid. Driften fortsatte – men vem skulle kunna övertaga aktiemajoriteten? Oerhörda värden stod på spel, många spekulanter uppenbarade sig, icke minst från utlandet. Från England och Tyskland, kom hugade köpare, ty Bofors hade redan nu förskaffat sig ett namn inom vapenmarknaden. Det gällde att rädda denna viktiga industri åt landet, men också att tillförsäkra Nobels sterbhus en rimlig köpesumma. Försäljningen gällde för tiden betydande belopp, 4 000 preferens och 6 000 stamaktier à 500 kr eller tillsammans 5 miljoner kr. Testamentsexekutorerna inledde förhandlingar med Jonas Kjellberg, vilken efter många betänkligheter, svårigheter och först efter erhållen hjälp från Skandinaviska Kreditaktiebolaget i september 1898 beslöt att inträda som köpare. Det Kjellbergska konsortiet inköpte stamaktierna för en summa av 1,5 miljoner kr. Därmed var Bofors framtid tryggad i svenska händer.

Frågan är, om inte detta köp innebär den största och mest betydelsefulla av de många Kjellbergska insatserna i Bofors historia. Dyrssen slutade redan efter ett år som disponent och efterträddes 1898 av Bernt Wijkander, också han god vän och studiekamrat med Jonas Kjellberg. Wijkander hade åren 1890-94 varit disponent för AB Råmen-Liljedahl, som ägdes av den Kjellbergska firman. Wijkander var en mycket erfaren och skicklig bruksman, han hade kanske ej direkt sysslat med vapentekniska problem, men han hade å andra sidan genom sin fader, generalmajoren A. Th. Wijkander, goda förbindelser med de militära myndigheterna. För Jonas Kjellberg, som definitivt blivit bosatt i Stockholm såsom chef för Skandinaviska Kredit AB Stockholmskontor, var det angeläget, att som disponent i Bofors ha en person, på vilken han helt kunde lita och med vilken han förtroendefulle kunde samarbeta.

Under två årtionden kom Bernt Wijkander och Jonas Kjellberg att gemensamt leda verksamheten vid Bofors och staka ut riktlinjerna för utvecklingen. Under denna period skedde också en kraftig expansion och redan efter några få år började tillvekningssiffrorna att gå i höjden. Särskilt betydelsefullt var, att man skapade bättre ekonomiska möjligheter för Bofors. Det lyckades att – efter omfattande och för bolaget även förlustbringande finansoperationer – koncentrera hela den inhemska kanonindustrin till Bofors och därmed göra driften ekonomiskt bärkraftig. Den snabba tekniska utvecklingen ställde stora krav på bolaget. Själv ställde sig Bofors försiktigt beträffande egna konstruktioner, och bolagsledningen koncentrerade sitt intresse på produktionen och omsättningen.

Vi ha hittills endast talet om de Kjellbergare, som deltog i Bofors direkta tekniska och ekonomiska ledning. Ännu en medlem av familjen, Ernst Kjellberg, bodde och verkade i denna bygd, men hans gärning kom att ligga på ett helt annat plan, det religiöst-humanistiska. Redan 1892 kom Ernst Kjellberg till Björkborn, vars lantbruk han arrenderade och på var herrgård han redde sitt hem. När Nobel ett par år senare köpte Bofors och önskade bo på Björkborn, flyttade Ernst Kjellberg och hans maka till Valåsen, som snart blev ett centrum för en högkyrklig väckelserörelse. På Valåsen kunde också Ernst Kjellberg och hans maka år 1931 fira sin gulbröllopsdag, omgivna av en stor skara släkt och vänner. Ernst och Mathilda Kjellbergs minne lever än i denna bygd, knuten till donationer till kyrkan och till välgörande ändamål.

De tjugo år, under vilka Jonas Kjellberg och Bernt Wijkander ledde Bofors öden, voro växlingsrika. Bland glädjeämnena hörde stora beställningar, bl. a. av de grova pjäserna till de nya pansarbåtarna av Sverigetyp och i samband därmed betydande utvidgningar av maskinpark och kanonverkstäder, ett allt mera vidgat intresse för Boforskanonerna från flera olika länder, egna nya konstruktioner, såväl skepps- som fältkanoner, av Silfversparres, senare av Emil Olssons och Viktor Hammars konstruktioner, anläggandet av det nya skjutfältet på Kilsbergen och en ökad ammunitionstillverkning i samarbete med Bofors Nobelkrut. Bland bekymren må nämnas hårda uppgörelser med de inhemska militära myndigheterna – särskilt artilleridepartementet gjorde livet surt för bolagsledningen i olika sammanhang – förseningar och svårigheter att hålla leveranstider och i samband härmed hot om stora bötesbelopp, under världskriget också kraftigt stigande tillverkningskostnader och råvarupriser för beställningar, som kontrakterats tidigare till guldmyntkurs. Till bekymren kanske inte direkt skall räknas nedläggandet 1917 av lancashiresmidet och den gamla vattendrivna smältsmedjan, som varit i gång i närmare 270 år vid Timsälven.

Omkring 1910 började det äntligen ljusna och konjunkturerna gick hastigt uppåt. Rustningarna inför det första världskriget avspeglade sig i betydande beställningar, som tryggande tillverkningen för flera år framåt.

När Jonas Kjellberg och Bernt Wijkander under 1917 begrundade bolaget ställning och framtidsmöjligheter, kunde de säga sig, att detta år varit mycket tillfredställande, men att läget för framtiden ställde sig mörkare. Hade de båda herrarna varit yngre till åren, skulle de säkerligen icke ha tvekat att fullfölja värvet och lotsa bolaget genom förutsedda kommande svårigheter. Jonas Kjellberg hade ju redan 1883, under långt bekymmersammare omständigheter, varit med om beslutet att börja tillverka kanoner och bygga kanonverkstäder. Nu var han en 60 års man och hade ägnat 35 år, nu att han fått nog. Wijkander hade med friskt mod genomkämpat krisen under 1900-talets första decennium och aldrig varit rädd att åta sig arbete och ansvar. Krigsårens forcerade arbete och febrila verksamhet hade tagit hårt på hans krafter och även han önskade dra sig tillbaka. Oskiljaktigt förenade i en varm vänskap som de varit under alla dessa år, stod det klart för dem, att den ene ej kunde eller villa stanna kvar i ledningen om den andra lämnade den.

Hösten 1917 beslöt Kjellberg och Wijkander att göra allvar av sina planer och lägga skötsel av Bofors i andra händer. Ånyo var det göteborgsfinanserna som ingrep och läste frågan. Köpare var SKF-chefen Sven Wingquist. Tidpunkten var lyckligt vald för en försäljning och det pris som åsattes den till försäljning lediga aktiestocken var högt. Efter 44 år gav den Kjellbergska investeringen

i Bofors äntligen frukt. På extra bolagsstämman den 16 november 1917 avsade sig Jonas Kjellberg, brodern Carl August Kjellberg (som också tillhört styrelsen i många år) och Bernt Wijkander sina uppdrag, den sistnämnda avsade sig även disponentbefattningen.

Därmed sattes punkt för den långa och mycket gagnande Kjellbergska epoken i Bofors historia. Förteckning över medlemmar av Kjellbergska familjen, som deltagit i Bofors ledning.

Carl Ossian Kjellberg

Styrelsesuppleant 1873, ordinarie ledamot 1874-1891 (19 år)

Carl Oscar Kjellberg, Konsul

Styrelsesuppleant 1880-1881

Carl August Kjellberg

Styrelsesuppleant 1885-1903, ordinarie ledamot 1904-1917 (33 år)

Jonas Henrik Reinhold Kjellberg

Ingenjör vid Bofors 1879.

Styrelsesuppleant 1882-1885, disponent 1893-1896, ordinarie ledamot 1886-1917 (35 år)

Ernst Kjellberg

Styrelsesuppleant 1892-1893

8. Personbeskrivningar

Carl O. Kjellberg

Jonas H. R. Kjellberg

Carl Aug. Kjellberg

C. O. Kjellberg

Här har inkluderats utdrag ur släktboken som närmare biografi över de verksamma huvudpersonerna i firman. Innehållet är hämtat ur släktboken "Slakten Kjellberg" utgiven av Carl C:son Kjellberg och har redigerats av mig för åskådlighetens skull.

Jonas Kjellberg 1752 – 1832 Tab 34

Jonas Kjellberg 1752–1832 var en i många avseenden märklig man och hans levnad har skildrats av bl.a. C.R. A. Fredberg i *Det gamla Göteborg* och av H. Fröding i *"Göteborgs Donatorer"*. Jonas hade inga egna barn utan tog hand om sina bröders barn som han förmodligen uppfostrade till del då brodern Sven Roland (1756-1800) var sjuklig och det finns inte mycket skrivet eller omnämnt om honom.

Jonas skrev sina memoarer och vi kan genom dessa hämta mycket information om hans liv, vi tar det mesta som finns skrivet om honom från släktboken.

I sina den 6 maj 1829 dagtecknade memoarer - eller snarare förtroliga anteckningar, säger han beträffande sin barndom bl. a. följande:

"År 1752 den 22 October N. St. föddes jag till världen i Husaby vid Kinnekulle af Kronolänsmannen Jonas Svensson Kjellberg och dess hustru Elsa Ebba Mellin, hvilka båda genom döden hädankallades, den förre, då jag var 6 1/2 år, och den senare, då jag var på 10de året: - - - Det bör jag dock nämna att oagtadt jag hade wackert arf som bordt användas till min uppfostran lät man mig flyta omkring, än en tid här, än en annan där, som wattenet kring stenen utan ringaste uppsigt, tills jag i början af år 1765 blef upptagen i en min fasters hus hvar:; man mottog mitt arf af en min farbror som hade utredningen om hand, och blef min förmyndare; men arfvet gick förloradt, fick dock likväl här i huset där man för egna barn höll Informator, wäl lära att läsa och skrifva, tills jag om våren 1769 kom på Häradsskrifvare Contoir - - -"

I en till Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg i samband med hans val såsom ledamot därav inlämnad kortare levnadsbeskrivning säger han sig efter faderns död ha åtnjutit *"någon information, först hemma och sen i Skara skole, men då min mor år 1763 äfven undanrycktes mig, afbröts denna anstalt till min uppfostran, oaktadt föräldrarnas kvarlåtenskap medgaf fortsättning i hela dess vidd"*. Han säger sig emellertid så småningom ha tagit saken i egna händer och troligen på hösten 1766 begav han sig till Thuns skola, som grundats av kyrkoherden och prosten därstädes, Jonas Silvius, och där barnundervisning påbörjats 1/12 1763.

Anställningen på häradsskrivarekontoret blev av kort varaktighet. Häradsskrivarens hus var enligt de förtroliga anteckningarna *"ett ogudaktigt hus"*. Både mannen och hustrun söpo *"hon af passion och han i sällskap, lefde illa och hade på sju år ej gått till Nattvarden"*. Han blev också bortkörd därifrån omkring årsskiftet 1769/70 och

"Mina saker packade jag derpå in i min koffert och gick min väg till min förmyndare igen, men under gången talade jag vid hos Kyrkoherden, som wämde sig åt uppträdet och lofvade skrifva till en hans vän, Läns Häradsskrifvare. Emellertid hade Kronobefallningsman Koch's skrifvare blifvit sjuk och kallade mig till sig i stället, der jag var någon liten tid, tills jag kunde flytta till det stället Kyrkoherden altså förskaffat mig, dit jag förfogade mig om våren 1770, men som skrifvarestolen och det lefnadsättet på intet sätt passade med mitt lynne, utan Handeln låg mig i hågen, på en ort der Guds barn voro, och hvars umgänge jag synnerligen efterlängade, reste jag om hösten samma år till Göteborg, och sedan jag der i en veckopredikan under sann hjertats rörelse samt många tårar, nästan under hela predikan, hört den salige Fattighus predikanten Willin predika öfver Eph. 4, 13, gjorde jag hans bekantskap, sade honom mitt uppsåt, hvarefter han visade mig till en af sine vänner, hvilken antog mig i sin tjänst, den jag ock snart tillträdde. Under mitt vistande på sistnämnda Häradsskrifvare-Kontoret, hade jag på lediga stunder så flitigt läst underrättelse om Italienska el. Handelsbokhålleriet i Agrelii Arithmetica, inrättat mig böcker derefter och förde så posterna i dem, efter föreskrift, att jag vid mitt inträde på Handelskontor och litet sett mig om, ej var någon främling för den delen. Vetgirig, sysselsatte jag mig på mellanstunderna att lära språk, studera Geografi och kartor samt öfva mig i Skeppsräkningar, Haveri och Sjöskademäl med mera; men med allt detta, försummade jag icke att betrakta Guds ord och föra en vandel, som jag börjat. - - - Min Patron var medlem af Brödrasamfundet i Göteborg, i hvilket jag ock vardt snart intagen; och ehuru jag, efter en den enigaste förbindelse med detta samfund hela 15 åren var en medlem, såg jag mig omsider ändå nödsakad, äfvensom flere andre med mig, deribland förenämnde min forna Patron, att, af en anledning, som kan jämföras med en Status Confessionis, rent af, skilja mig vid den gemenskapen."

Orsaken härtill var domprostvalet i Göteborg 1785, varom han lämnat en särskild utförlig redogörelse¹²⁾.

I sin ansökan om förening med Handelssocieteten i Göteborg 23/2 1779 säger han bl. a. följande:

"Sedan jag i så lång tid som hosföljande bevis innehåller tjänt uti handeln här i staden hos handelsmannen herr Gust. B. Santesson och hos handelsmannen herr Lars Hollbeck och nu är sinnad, att för egen räkning handel driva till vilken ända jag ock ämnar ingå uti handelsbolag med handelsman Lars Hollbeck, så är till högädle herr Borgmästaren samt resp. handels Societeten min ödmjukaste anhållan att till mitt ändamåls vinnande höggunstigt bliva hedrad med vanligt förenings. bevis att i anledning därav å handel burskap vinna.

Jag har väl icke alldeles uppfyllt den tjänstetid, som Kungl. Handels Reglementet föreskriver; men i förhoppning på resp. handels Societetens vanliga gunst och ynnest mot dem, som sig därtill icke övriga gjort, vågar jag hoppas höggunstig villfarighet, i synnerhet då det må komma uti högtbenägen consideration att jag innan jag begynte tjäna uti handeln blivitt uppdragen vid Gammarverket på häradsskrivarekontor."

I de vid ansökan fogade bilagorna intygar G. B. Santesson, att *"handelsbokhållaren Jonas Kjellberg har sju år tjänt hos mig vid min handelsrörelse såsom betjänt och bok. hållare"* och Lars Hollbeck,¹³⁾ att *"handelsbokhållaren Jonas Kjellberg har fyra år tjänt hos mig"*. Båda intygen äro daterade 23/2 1779, d. v. s. samma dag som han enligt anteckning å sin ovannämnda ansökan vann förening med Handelssocieteten.

Av vad ovan sagts framgår, att Jonas fram till 1780 var anställd och bosatt hos Santesson. Så var även Lars Hollbeck, som dock redan 28/4 1775 erhöll burskap som handelsman och då med biträde av Jonas började bedriva egna affärer. Sedan den senare 5/11 1779 erhållit burskap, ingick han i handelsbolag med Hollbeck under firma Hollbeck & Kjellberg, varjämte de båda kompanjonerna flyttade till V:e roten nr 65 (= N. Hamngatan 24). Bolaget upplöstes dock genom Hollbecks död redan 1781¹⁴), varefter Jonas ensam fortsatte handelsrörelsen, som främst bestod i rederiverksamhet jämte handel med sill och salt samt östersjövaror såsom spannmål, kurländska hudar, lin och harts. Han bedrev även import av the från Canton enligt några i släktarkivet bevarade kinesiska kvitton från 1805. 30/1 1808 gick han i handelsbolag med sin kusin Aron Kjellberg (Tab. 81) och det mångåriga biträdet Johan Adam Stangenett¹⁵) under firma Jonas Kjellberg & Co.

Redan tidigt ägde han tillsammans med Hollbeck ett sillsalteri i skärgården¹⁴) och 1784 ärvde han från svärfadern sillsalteriet Skutholmen och trankokeriet Brömsedammen¹⁶). Härom skriver han i sina förtroliga anteckningar:

"1788 i januari afbrände ett mitt Sillsalteri med Trankokeri, som jag ärft med min hustru. Jag hade mycket utvidgat det, så att det inneslöt en hel holme i Skärgården, Här förlorade jag tillika cirka 5.000 Tunnor Sill 200 fat Tran, en mängd tomma tunnor och tranfat, tunnstafoch band med mera, till ett, efter den tidens i klingande mynt, icke ringa värdes Capital: - - - Det kunde ej falla mig in, på hvad sätt en sådan förlust kunde drabba mig, ty då hade jag kunnat genom assurance i något utrikes Brandförsäkrings Contoir, förekomma förlusten, - - -"

Redan följande år var emellertid sillsalteriet återuppbyggt, såsom framgår av en värdering för brandförsäkring i mars 1789, och 1793 var han även ensam ägare till sillsalteriet och trankokeriet Majenabbe¹⁷). Att Jonas även drabbats av andra förluster än den nyss nämnda, framgår av hans förtroliga anteckningar, där han säger:

"Många förluster af stor betydelse har jag haft til sjös och kapitaler har jag förlorat genom langueroutter. Aren 1792 & 1793 var jag vid dåvarande eldsvådor nära att förlora mitt hus, men blef dock skonad till 1813, då det afbrann,"¹⁸)

År 1790 hade han vid Ramlösa

"gjort förtrolig bekantskap med dåvarande Expeditions Secreteraren med mera hans Excellence Statsrådet Rosenblad, som, då Göteborgs handlande hade på Hertigen Regentens föreställning om Statsverkets behof af understöd till den beväpnade neutralitetens upprätthållande, vägrat att erlægga en afgift af en Riksdaler Riksgäldsedlar pr läst af sina egande skepp & lästetal, skref han mig till med tillkännagifvande, hvad menliga följder, ett sådant bemötande mot Regeringen, det skulle hafva för staden, beslöt jag efter samråd med åtskillige mindre egoistiske handlande medborgare, som insågo följderna såväl som jag, att sedan jag först påtecknat, låta en lista gå omkring, hvarpå de flesta tecknade och betalte - - - hade detta så mycket behagat Hertigen Regenten, att mig tillböds Commerce Råds heder och värdighet. - - - Jag hade en svår kamp innan jag kunde bryta igenom, men Gud stod mig bi, och kom ej förr ur min säng om morgonen, innan jag skref ett det ödmjukaste afsägelsebref, som lyckligtvis inträffade innan Protokollet blef justerat,"

Han fick då som svar ett brev från Rosenblad 24/2 1794, vari det bl.a. heter:

"Såsom ett wedermåle af Hertigens Regentens synnerliga wälbehag öfwer dess utmärkta prof af tilgifvenhet för Regeringen och warm känsla för Fäderneslandet, som Herren å daga lagt, hade Regenten ärnat tillägga Min Herre Commerce Råds Namn och Heder; Men som Hertigen blifvit underrättad, att Min Herre af motiver, som än vidare ökar Min Herres aktning helst önskar at ungå all characteriseringen, så har Hertigen med Nådigt wälbehag ansedt dessa Min Herres tänkesätt, och befallt mig försäkra Min Herre om dess höga ynnest och Nådiga benägenhet att wid alla förefallande tilfällen lämna Herren wedermåle af Hertigens Nåd och wälvilja,"

Jonas intresserade sig även för stenkolsbrytningen i Skåne och var en av intressenterna i Skånska Stenkolsverket. När detta i oktober 1796 av excellensen Erik Ruuths konkursförvaltning exekutivt försålles, inropades det av handlanden Carl Bagge i Göteborg. Denne stod i spetsen för ett konsortium av göteborgare, som inträdde som aktieägare till 1/3 i stenkolsverket och som bestod av förutom Bagge -landshövdingen Samuel af Forselles, direktören vid Ostindiska Kompaniet William Chalmers samt handelsmännen Jonas Kjellberg och Laurent Tarras. De båda sistnämnda kvarstod som aktieägare till 1805, då de avyttrade sina aktier sannolikt på grund av de ansenliga tillskott från aktieägarna, som behövdes under de första åren efter bolagsbildningen.¹⁹)

Jonas var ledamot av Borgerskapets Äldste 1785-88 och ordf. från 1787, bisittare i Handelssocieteten 1792-1812 och vald till ordf. 1806 - ett förtroende som han emellertid på grund av svag hälsa undanbad sig -, en av föreståndarna för Göteborgs arbetshus- och fattigförsörjningsdirektion 1786-1801 och som sådan även ledamot av direktionen för den 1799 inrättade Allmänna Fattigförsörjningsanstalten, även som ledamot av Kungl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg 1808. Han var vidare medlem av Bibelsällskapet i Göteborg, av Evangeliska Sällskapet samt hedersledamot av Stockholms Stora Bibelsällskap, liksom även ledamot av Göteborgs & Bohus Läns och Skaraborgs Läns Hushållningssällskap. Slutligen var han riksdagsman för Göteborgs stad vid riksdagen i Norrköping 1800 och ledamot av dess secreta utskott. Han säger härom i sina memoarer, att "Under denna tid lärde jag, hvad ringa gott kan uträttas vid en Riksdag. Der går till som i allmänhet, ja, nästan sämre. En hvar ser på sitt, men icke till landets bästa."

År 1808 hade han av en av arvingarna till direktören i Ostindiska Kompaniet i Göteborg Per Theodor König inköpt säteriet Storeberg²⁰) i Tådene m. fl. gårdar, där han definitivt bosatte sig 1813, efter det hans hus i Göteborg ned brunnit (se ovan). Han fortsatte dock sin handelsrörelse till 1820, då han uppsade burskapet. Formellt utflyttade han till Tådene först 23/2 1820.

Han gjorde ett flertal donationer, varav den mest kända är den på 33.333 1/3 Rdr Bco till "upprättandet af ett så kalladt Fruntimmers Seminarium i Götheborgs Stad", vilken blev grundfonden till "Stiftelsen Kjellbergiska Flickskolan", som började sin verksamhet 22/10 1835. Gåvobrevet är daterat 22/10 1826 "min 75 Födelsedag" och det av honom själv utarbetade Reglementet för skolan 25/1 1827²¹). Sedan skolan kommunaliserats 1/7 1943, ha de ovannämnda stiftelse tillhöriga donationsmedlen överförts till "Stiftelsen Kjellbergiska Flickskolans Donationer", varifrån årligen på Jonas Kjellbergs födelsedag utdelas ett stort antal stipendier till elever vid huvudsakligen den gamla, numera "Kjellbergiska Kommunala Flickskolan"²².)

12) Originalen i författarens ägo, kopia hos Göteborgs Historiska Museum.

13) F. omkr. 1748 † 25/5 1781 i Göteborg (Domk.).

14) Troligen upplöstes det i själva verket kort före Hollbecks död, när Jonas i sina memoarer talar om en tvist han hade "i tillfället jag år 1781 skiljdes vid min Compagnon" med den senare beträffande dels ett silsalteri i skärgården "hvars byggande på ett uppenbart otjenligt ställe, han egensinnigt genomdrifvit", dels det nyssnämnda "huset i staden". I 1790 års mantalslängd står Jon:ls upptagen under V:e roten nr 66-67. 1793 sålde han emellertid nr 66 till sin broder Sven Roland och var därefter bosatt under nr 67 i samma rote (= N. Hamngatan 26). Jfr not 18.

15) F. 10/1 1768 i Landskrona t 10/1 1833 i Göteborg (Krist.). Burskap såsom handlande 11/4 1808.

16) I bouppteckningen 24/7 1778 efter svärmodern upptages "Ett silsalteri i Skärgården Skutholmen kallat och beläget vid Bovik på Brömseön med trankokeri - - -", medan i bouppteckningen efter svärfadern 23/9 1784 står "silssalteriet Skutholmen och trankokeriet Brömsedammen".

17) "Släkten Ekman", sid. 234 0.239.

18) Vid den stora branden 10/9 1813 i södra delen av fjärde kvarteret, eller mellan Sillgatan

samt Östra och Norra Hamngatorna, varvid 96 hus lades i aska ("Det gamla Göteborg" del I sid. 491), Fastigheten omfattade enligt värdering för brandförsäkring 20/11 1805 tomten nr 67 i V:e och 7 i VI:e roten och värdet "ansedt tiJ 9039 Rdr 4 Sk Specie". Motsvarar N. Hamngatan 26. Sälld till handelsmannen David Lidberg enligt dennes förskrivning 26/3 1816 för "återstående köpeschilling".

19) Enligt meddelande av f. d. Landsarkivarien G. Clemensson, Göteborg.

20) Se bil. I

21) Häri sägs i ingressen, att läroanstalten avses " - - för så kallade bättre mans döttrar, hvarmed förstås endast, eller företrädesvis, högre Embets- och Tjenstemäns, Borgares samt Contoirs och Handels-Bokhållares i Götheborgs Stad och dess område, - - -".

I § 2 stadgas, att "Sjelfva Directionen, utan annan inflytelse af högre myndigheter, än goda råd, skall bestå af Sju för redlighet, nit och omvårdnad om allmänt väl kände, och för Inrättningens ändamål ömmande Ledamöter, neml.: Trenne af Stadens Presterskap, fyra af dess Embets- eller Tjenstemäns och Borgerskap, hvaraf alltid en af Kjellbergiska Släkten, namnet, eller deraf härstammande, neml. från min Broder Sv. R. Kjellbergs Barn och nedstigande afkomlingar."

22) Se vidare härom Tab. 56. Angående den senare skolans upplösning se Edit Hedin: "Göteborgs Flickskolor" (Stockholm 1967).

Sven Roland 1756 – 1800

Tab 34

Rörande hans verksamhet har ej mycket kunnat utrönas och hans broder Jonas nämner honom i sina memoarer endast i en marginalanteckning ("1799 hade jag den sorgen, att min bror skiljdes wid sin hustru"). Emellertid torde han efter moderns död ha bott hos sin farbroder och förmyndare) Abraham (Tab. 80) i Husaby), till dess han 17/1 1774 inflyttade till Göteborg. Han upptages första gången i mantalslängden 1774, då han står antecknad som bodgosse hos handelsmannen G. Berndt Santesson och tillsammans med brodern Jonas och Lars Hollbeck bosatt hos den förre under V:e roten nr 70 (= N. Hamngatan 30), 1775-80 under nr 71 (= N. Hamngatan 32). Från 1780 - sedan brodern ingått i handelsbolag med Hollbeck - var Sven Roland bosatt hos den förre under nr 65 i samma rote (= N. Hamngatan 24). Han kallas i mantalslängden för 1785 kontorsbetjänt och vid hans ansökan om förening med Handelssocieteten 1786 är fogat ett intyg av brodern, enligt vilket "bokhållaren Sven Roland Kjellberg har hos min förre kompanjon framledne herr Lars Hollbeck och mig tjänt i handel tillsammans 13 års tid". Efter föreningen med Handelssocieteten 10/10 1786 erhöll han burskap som handlande 19/12 s. å. och bedrev därefter handel för egen räkning (trol. bodhandel, jfr Tab. 81). Han står 1787 antecknad under VII:e roten nr 22 (nuv. hörnet Postgatan 39-ö. Hamngatan 24) och i hans hushåll upptagas bodgossarna Eric Nilsson Lauren och Johan Fredrik Lidholm³). Han synes emellertid redan tidigt ha varit sjuklig och lidit av dålig syn), varför han snart torde ha varit tvungen att draga sig tillbaka från affärerna.

Enligt köpebrev 25/2 1793 inköpte han från brodern det nyssnämnda "huset No 66 mellan Stora Hamne och Köpmans gatorna", vilket han dock snart sålde (till svågern Lidholm) för att i stället 19/3 1795 inköpa gården Bäckebol) 1/2 mtl frälse, Skälltorp östergården 1/2 mtl kronoskatte samt 1/10 mtl kronoskatte i Bällskärs by, Södergården, allt i Backa s:n på Hisingen. Redan 3/2 1798 sålde han emellertid gården med alla inventarier och flyttade till Gunnared Nolgården i Angered (Älvsb.), där han bodde hos handelsmannen C. D. Osterman till sin död. Enligt bouppteckningen efter honom hade han där "efter accord njutit logie och bostad". Han efterlämnade inga tillgångar, varför brodern Jonas tog sig särskilt an sönernas fortsatta uppfostran.

Jonas Anders 1788-1877
Tab 35

Efter skolgång i Göteborg sattes han 21/10 1799 tillsammans med brodern i skola hos kyrkoherden Kullberg i Västra Karup (Krist.) och torde sedan till en början ha avsett att studera till läkare i Lund, där han 1802 var student utom nationen. Han har emellertid själv uppgivit, att studierna snart måste avbrytas på grund av försämrad synförmåga efter en feber, vartill kom oron genom faderns blindhet.

Vid hemkomsten till Göteborg 1805¹⁾ fick han anställning först hos styvfadern Niclas Lauren, därefter hos Christopher Lidbeck²⁾ och Alexander Barclay³⁾, varefter han 23/1 1811 - samtidigt med brodern - vann förening med Handels societeten. Den 1/2 s. å. erhöles bröderna burskap såsom handlande. Han synes därefter först på egen hand ha gjort affärer, enär han i "Göteborgs Allehanda" för 23/9 1812 annonserar, att

"Af J. A. Kjellberg uti huset N:o 43 wid Kronhusgatan försäljes superfina 11 och 18 graders Jamaica Rom, flere sorter Indigo, Bomull, Wirg. och Kardustobak, Kaffe, stämpladt Raffin. och Lumpsocker, Sirup, Bly i tackor, Swenskt Bränwin, Kakao, Kardemummor, Rysk och marmorerad Twål, Pimento, Skarpppeppar, Saffran, Kochionille, Sandel, Galläpple, Hartz, Spanskgröna, Neglikor, Bittermandel, torna Kaffesäckar och Fat m. m."

Ett koncept till cirkulär säger vidare, att " - - Det förtroende jag haft under den korta tid af egna affärer har satt mig uti största förbindelse; om mit upförande varit motsvarande är jag satisfierad och anhåller jag nu om det sammas fortfarande under den nya firma hos följande Circulair tillkännager." I det senare, som är dagtecknat 1/10 1812, meddelas, att J. A. & C. F. Kjellberg samt deras svåger A. Broddelius ingått bolag under firma J. A. & C. F. Kjellberg & Co. och hänvisas till Alex. Barclay & Co. och Jonas Kjellberg & Co., "i hvars affärer vi före detta biträdt".

Det vill synas, som om farbrodern Jonas på allt sätt understött brorsönerna vid bildandet av den nya firman och större delen av den förres affärer övertogs redan tidigt av dem. Firman utvidgades också snabbt till att omfatta förutom import av allehanda varor, såsom bomull, garn, sill, salt, tjära, talg, tran, hudar, hampa och olika kolonialvaror jämväl en betydande järn- och trävaruexport samt skeppsrederi. En såp- och en tobaksfabrik anlades vidare 1819, en segelduksfabrik 1821 på den från farbrodern övertagna egendomen Majenabbe samt en ättiksfabrik på Lindholmen 1829).

Vid årsskiftet 1831/32 separerade de tre kompanjonerna, i det att Carl Fredrik och Broddelius utträdde och bildade egna firmor; dock fortsatte segelduksfabriken att drivas för gemensam räkning och under oförändrad firma, troligen till 1850, varjämte bröderna hade del i Gamlebokullens bomullsspinneri vid Lerum⁵⁾. Jonas Anders fortsatte därefter ensam firmans verksamhet, från 1/3 1833 tillsammans med Johan Olof Gren⁶⁾ under firma J. A. Kjellberg & Co.

1835 inköptes ett sågverk vid Lilla Edet (sålt 1850), 1837 Lo sågverk i Styrnäs och 1848 Kramfors sågverk i Gudmundrå (båda i Västernorr.). Vid det sistnämnda anlades 1854 den första ångsågen vid Angermanälven. J. O. Gren utträdde ur firman 1846 och 1/1 1847 upptog Jonas Anders sina båda söner som bolagsmän, varvid firmans namn ändrades till J. A. Kjellberg & Söner.

Vid 69 års ålder så gott som blind drog han sig vid årsskiftet 1856/57 tillbaka från affärerna, vilka nu helt överlämnades till sönerna. I en 5/2 1873 upprättad handling förordnar han härom bl. a. följande:

"Sedan jag J. A. Kjellberg den 31ste December 1856 utträdde ur det Bolag under firma J. A. Kjellberg & Söner, som jag den 1ste Januari 1847 ingått med mine söner Jonas Hendrik Reinhold och Carl Ossian Kjellberg, har genom bokslut för förstnämnda år den andel blifwit bestämd, som enligt Bolagskontraktet mig tillkommit, samt uppgörelse oss emellan rörande samma skett på sätt firmans bocker wisa, - - -

Då jemlikt förberörde Bolags kontrakt jag wid mitt utträdande ur bolaget endast hade att utbekomma det belopp mitt konto uti bolagets hufvudbok, å den dag jag från bolaget afgick, utwisade, har jag sålunda blifwit skiljd från alla anspråk på de fastigheter bolaget ägt; till följd hvaraf mine Söner såsom qvarvarande delägare i firman J. A. Kjellberg & Söner, blifwit ensamme ägare af Sågverken Lo och Kramfors samt Backe hemman, jemte allt hwad dertill hörer af jordegendom, skogar under afbrukningsrätt, warulager och inventarier, äfwensom egendomen Majnabbe, belägen å Elfsborgs Kungs-Ladugårds grund. Med erkännande att dessa egendomar likasom bolagets samtliga öfriga tillgångar, fartyg, waror och fordringar, eller af hwad beskaffenhet som hållst, blifwit, så widt mine andelar beträffar på förenämnde sätt på mine söner med full äganderätt öfwerlätne, - - - har jag till mine söner utfärdat särskildte köpebref, icke allenast å de andelar uti förenämnde fastigheter - - - utan ock å de mig tillhörige andelar uti Hus och Tomter under nummern 24 och 30 i åttonde samt 63 och 64 i sjunde Roten här i staden - - -".

Då han omfattats med synnerlig välvilja av farbrodern, hade denne i sitt testamente 8/11 1830 givit honom rätt att efter hans frånfälle för 50.000 Rdr Bco tillösa sig Storebergs egendom med skyldighet att efter sin bekvämlighet utlösa sina tre syskon med 1/4 vardera. Han ägnade också mycken tid åt skötseln av Storeberg, där han och hans hustru redan från 1833 torde ha vistats större delen av året. Formellt utflyttade han dock dit först 1859.

Han och hans hustru gjorde flera donationer, varibland främst märkas 20.000 rdr till nybyggnad av Tådene kyrka och 15.000 rdr till byggnad aven slöjdskola därstädes. På guldbrylllopsdagen 6/12 1872 överlämnade makarna 50.000 rdr till Kjellbergska Flickskolan, en donation som senare av Jonas Anders utökades med 10.000 rdr till en byggnadsfond.

Han var bisittare i Handelssocieteten 1824-28, ledamot av Kristine församlings kyrkoråd 1824-32 (ordf. fr. 1827), styrelsen för Göteborgs Sparbank 1824-28, Sjömanshusdirektionen 1830-32, Drätselkommissionen 1831-35 även som representant för Göteborgs stad (lib.) vid riksdagarna 1840-41 och 1844-45. Han var vidare av farbrodern utsedd ledamot av styrelsen för Kjellbergsska Flickskolan 1832-66, d. v. s. från dess start (ordf. 1848-52 och 1865).

1) Enl. Krist. förs. flyttningslängd inflyttade han 20/4 1805 från Karup.

2) F. 2/10 1774 i Lidköping † 22/3 1825 i Göteborg (Krist.), erhöll burskap såsom handelsman 15/12 1803 och g. 30/4 1805 i Landvetter (Göteb.) m. *Margareta Elisabeth Ström* (syster till Catharina Sofia Ström, Tab. 81), f. 12/11 1780 i Göteborg (Domk.) † 29/11 1858 i Angered (Älvsb.), reg. i Göteborg (Krist.).

3) F. 15/11 1778 i Cliech i Skottland † 7/9 1833 i Göteborg (Eng.); erhöll burskap såsom handlande 4/12 1807.

4) Såpfabriken, en av de äldsta i Göteborg, grundades vid Brotorp på privilegium 20/1 1819 liksom även tobaksfabriken, segelduksfabriken 2/7 1821 och ättiksfabriken 19/6 1829.

5) Grundat av *Fredrik Hummel* på privilegium 10/8 1795 och vid dennes död 1809 övertaget av brorsonen *Hans Wilhelm Hummel*, f. 3/2 1786 i Göteborg (Domk.) † 26/2 1845 därst. och broder till Anna Lowisa Hummel (Tab. 31), var det landets äldsta mekaniska bomullsspinneri. Han måste emellertid 1818 avträda fabriken till sina borgenärens förnöjande, bland vilka vora Jonas Anders och Carl Fredrik. 24/11 1831 ha de senare tillsammans med A. Barclay och J. Hammarberg m. fl. i egenskap av intressenter i företaget - som 22/6 1846 helt avbrände - undertecknat en skrivelse till Kommerskollegium.

6) F. 7/8 1807 i Göteborg (Domk.) † 15/3 1884 i Göteborg, son av Gabriel Gren och Catharina Sofia Ström (Tab. 81).

Carl Fredrik 1789-1850

Tab 79

Carl Fredriks²⁾ och hans broders uppfostran bekostades av farbrodern Jonas. Efter att 21/10 1799 ha satts i pension hos kyrkoherden Kullberg i Västra Karup (Krist.) inflyttade han därifrån 13/11 1805 till Göteborg (Krist.), där han under påföljande år var anställd hos dels styvfadern Niklas Lauren, dels farbrodern. Han vann jämte brodern 23/1 1811 förening med Handelssocieteten och erhöll 1/2 s. å. burskap såsom handlande, varefter han tillsammans med brodern och svågern Anders Broddelius 1/10 1812 grundade ett företag, vilket ehuru i förändrade former kan sägas alltjämt existera (jfr Tab. 35 och 56). Från 1/1 1832, då Carl Fredrik och Broddelius utträdde ur firman, bedrev den förstnämnde egna affärer omfattande huvudsakligen import från Ryssland och Finland.

Han tillhörde 1826-30 Borgerskapets Äldste (v. ordf. 1830). Tillsammans med grosshandlaren Johan Anders Falck³⁾ insamlade han 1837 medel till anläggning av trottoarer på Hamngatorna och var jämte Falck även upphovsman till den subscriptionsfond 1839, på grundval av vilken Göteborgs småbarnsskolor bildades. Han deltog 1846 i stiftandet av Göteborgs Privatbank, sedermera Göteborgs Bank, och var en drivande kraft, när det gällde upprättandet 1844 av Räddningsinstitutet på Hisingen för vanvårdade och vilseförda barn, i vars styrelse han var ledamot från 1845 till sin död (ordf. fr. 1848) och till vilket han testamenterade 2.000 Rdr bco.

Han var vidare initiativtagare till den s. k. Kjellbergsska vägen (egentligen "C. F.

Kjellbergss väg") mellan Kollered och Ahlafors norr om Kungsbacka, som öppnades för trafik 29/7 1839. Företaget, i vars direktion Carl Fredrik var ordförande, hade ett aktiekapital på 12.500 Rd Bco fördelat på 250 aktier, av vilka 171 ännu 1915 voro i Carl Augusts (Tab. 55) ägo, då de såldes för 10 kronor per aktie 4). Han ivrade länge för åstadkommandet även bro över Göta älv till Hisingen och var 1827-31 föreståndare för Fattighuset samt 1844-50 ledamot av styrelsen för Kjellbergsska Flickskolan, till vilken han och hans hustru testamenterade 9.000 Rd.

1) 14/12 1878 testamenterade svågern, ryttmästaren Carl Krook i Hälsingborg, f. 1808 † 1879, till Göteborgs stad 10.000 kronor för ändamål, som Jonas Henrik Reinhold (Tab. 36) och Carl Ossian (Tab. 54) ägde bestämma och med villkor, att staden för all framtid övertog vården och underhållet av hans systers och svägers grav. De båda bröderna bestämde, att testamentsmedlen skulle användas till uppförande av fontän i Brunnsparken (Stadsfullm. i Göteborg prot. 27/2 1879 § 9 och 3/3 s. å. § 3). Utförandet uppdrogs åt Per Hasselberg och på Johannadagen 21/7 1883 invigdes fontänen, vilken krönt med en kvinnofigur allt sedan dess fått heta "Johanna i Brunnsparken".

2) En biografi över Carl Fredrik återfinnes i H. Fröding: "Göteborgs Donatorer".

3) F. 20/4 1792 i Odelrunga (Krist.) † 16/6 1852 i Göteborg (Domk.).

4) Se vidare Svenska Vägföreningens handlingar 1920, N: r 3.

Jonas Henrik Reinhold 1823-1896 Tab 36

Efter skolgång i Falkenberg, studier vid Göteborgs Handelsinstitut 1840-41 och anställning i familjefirman 1842-46 erhöll han 'burskap' såsom grosshandlare i Göteborg 11/12 1846, sedan han 1/12 s. å. vunnit förening med Handels societeten. Han upptogs tillsammans med brodern Carl Ossian 1/1 1847 av fadern som delägare i firman, vilken från och med nu fick namnet J. A. Kjellberg & Söner.

Han var ledamot av kommittén för gatornas underhåll och belysning 1850-64, av styrelsen för Räddningsinstitutet på Hisingen för vanvårdade och vilseförda barn 1852 -81 (jfr Tab. 79), där han var kassaförvaltare från 1853, styrelsen för Göteborgs Enskilda Bank 1854-72, Borgerskapets Äldste 1859-62, styrelsen för Göteborgs Sparbank 1868-72 samt A/B Råmen-Liljendahl 1884-86. Han var vidare kassaförvaltare i Fruntimmersföreningens Flickskola, i vars styrelse hans hustru under många år var ordförande, ävensom ledamot av styrelserna för Gruv A/B Ungban i Färnebo (Värml.) och A/B Träkol i Kristinehamn samt 1866-81 Kjellbergska Flickskolan, till vilken han och hans hustru donerade sammanlagt 50.000 kronor. Denna fond har sedermera utökats med ytterligare 35.000 kronor genom donationer av döttrarna.

Redan sommaren 1881 utflyttade han med sin familj från Göteborg till Storeberg, vilken egendom han i enlighet med av föräldrarna 5/2 1873 lämnade testamentariska föreskrifter jämte en 14/5 1888 ingången "Arfsförening" tillöste sig för 300.000 kronor. I den efter fadern 30/6 1877 förrättade bouppteckningen upptogs nämnda egendom till ett värde av sammanlagt, omkring 396.000 kronor, medan skulderna uppgingo till omkring 18.000 kronor.

Vid årsskiftet 1886/87 utträdde han definitivt ur firman och i samband därmed träffades mellan bröderna en överenskommelse, enligt vilken bl. a. lo & Kramfors försålde till ett nybildat aktiebolag, Kramfors A/B, vilket å konstituerande bolagsstämma 29/10 1886 beslöt (prot. § 3), att för en köpesumma av 5 milj. kronor av Handelsbolaget J. A. Kjellberg & Söner inköpa de i Norrland belägna egendomarna i Kramfors och lo med därunder lydande hemman och lägenheter samt därtill hörande verk och inrättningar, skogar, inventarier och lager samt utestående fordringar. likviden erlades genom utfärdande av dels obligationer på 2 milj. kronor, dels aktier på 3 milj. kronor, av vilka senare Jonas övertog hälften, d. v. s. 150 aktier fördelade med 90 på honom själv, 30 på hans son Jonas Malcolm och 30 på hans måg Arthur Seaton. Aterstående 150 aktier övertogs av brodern Carl Ossian¹²⁾. Den senares del avyttrades redan 1/5 1894 i samband med boutredningen efter hans död för 14.500 kronor per aktie till Arthur Seaton och Th. Mannheimer såsom förtroendemän för ett konsortium¹³⁾, medan de av Jonas och hans familj övertagna aktierna såldes först 1907 och då för 40.000 kronor per aktie.

I samband med hans bortgång skrev Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 16/5 1896 bl. a.:

"Under sin Göteborgstid intog Kjellberg en framstående plats icke blott inom affärsvärlden, utan äfven inom det kommunala lifvet och icke minst bland dem, som i tysthet värkade i det gadas tjänst. Han var på sin tid medlem i styrelserna för Enskilda Banken, Sparbanken m. fl. institutioner. Kjellbergska Flickskolan hade i honom en af sina främste och frikostigaste gynnare; äfven Kullens barnhem, Räddningsinstitutet på Hisingen och flera andra nyttiga institutioner fingo åtnjuta icke -allenast hans intresse, utan också ekonomiskt understöd.

Vid Storeberg fortsatte Kjellberg samma vackra värksamhet, knytande sitt namn till den nya kyrkan och skolan. Kjellberg var i ordets värliga bemärkelse en anspråkslös man, som gjorde gott uteslutande för den goda *sakens* skull. Hela hans uppträdande var den enkle, flärdlöse och hjärtevarme mannens".

1) F. 14/1 1750 i Mariestad † 6/1 1834 i Göteborg (Krist.). Amiralitetsmedikus och framstående kommunalman i Göteborg.

2) Tab. 33.

3) G. m. Wilhelmina Charlotta Kjellberg, Tab. 34.

4) F. omkr. 1778, handlande i Göteborg 1817-38. Engelsk vicekonsul och hannoveransk konsul.

5) *Carl Johan Tranchen*, f. 2/5 1802 i Göteborg (Krist.) † 9/9 1841 i New York, broder till Amalia T., Tab. 35.

6) F. 20/1 1799 i Marum † 7/6 1874 i Göteborg (Krist.), grosshandlare och rådmän i Göteborg, son av Isak Tengberg och Margareta Charlotta Lidholm, Tab. 34 not 9.

7) *Anna Maria Tranchen*, f. 9/3 1788 i Göteborg (Krist.) † 26/4 1849 i Vänersborg, syster till Amalia T. och g. 26/10 1804 i Göteborg (Krist.) m. apotekaren och assessorn *Carl Magnus Palm*, f. 2/7 1774 i Norrköping † 1/1 1838 i Lidköping.

8) *Henrika Wilhelmina Tranchell*, Tab. 35 not 8.

9) *Maria Elisabeth Kjellberg*, Tab. 34.

10) F. 10/10 1805 i Göteborg (Krist.) † 27/1 1829 därst., dotter till *Anna Maria Palm*, f. Tranchell (not 7 ovan).

11) Avser trol. *Maria Charlotta Weinberg*, f. 21/9 1813 i Göteborg (Krist.), dotter till *Fredrika Charlotta Tranchen*, f. 25/8 1789 i Göteborg (Krist.) † 16/2 1862 därst., syster till Amalia T. och g. 26/10 1810 i Göteborg (Krist.) m. grosshandlaren och rådmannen i Göteborg *Bernhard Weinberg*, f. 17/11 1780 i Göteborg (Krist.) † 27/5 1857 därst.

12) Vid bolagsstämman 29/12 1886 var dock fördelningen av aktierna följande: Jonas, hans söner Jonas Malcolm och Carl Oscar samt mågarna Seaton och Carl Björck 30 aktier vardera, Carl Ossian 130 och hans son Carl August 20. Den 30/11 1891 sålde Carl August av hittills ej utredd anledning 10 aktier till sin farbroder Jonas, varigenom Storebergslinjen kom att förfoga över aktiemajoriteten.

13) De av konsortiet inköpta aktierna fördelade sig 1894 med 60 på James Hammarberg, 40 på konsul Ekman, 10 på kommandörkapten Ekman, 7 på Geo. Barclay, 2 Anders Andren, 1 Linus Andren samt 20 återköpta av bolaget. Hammarberg var ledamot av styrelsen 1895-96, samtidigt verkst. direktör och försäljningschef efter Carl August, och Anders Andren 1895-1907.

Carl Ossian 1825-1891 Tab 54

Efter skolgång i Falkenberg, studier vid Göteborgs Handelsinstitut 1840-41 samt anställning i faderns firma 1842-46 erhöll han burskap som grosshandlare i Göteborg 11/12 1846, sedan han 1/12 s. å. vunnit förening med Handels societeten. Han upptogs tillsammans med brodern Jonas 1/1 1847 som delägare i familjefirman, vilken från och med nu fick namnet J. A. Kjellberg & Söner.

Han var ledamot av styrelsen för Brand- & Livförsäkrings A/B Svea från dess grundande 17/4 1866-91 (v. ordf. 1883-84, ordf. fr. 1885) samt en av stiftarna av Tändsticksfabriks A/B Vulcan, som han verksamt understödde i en för bolaget kritisk tid, och ledamot av dess styrelse från starten 1868 (ordf. 1882-91).

Han var också en av stiftarna av Rederi A/B Örnen 1873 och ordf. i dess styrelse från grundandet. I sin bok "Kapten Lundgren" (sid. 297) skriver Olof Traung, att Carl Ossian "som ordförande i styrelsen för det stora Rederiaktiebolaget Örnen förlorat en förmögenhet på sin tro på segelfartygens förmåga att kunna uthärda i konkurrensen med ångbåtarna". Redan tidigt hade han och brodern engagerat sig i Varvet Kusten, som faderns farbroder Jonas 1784 varit med om att grunda och som 1865 ombildades till aktiebolag med bröderna som de alljämt största intressenterna. 1873 såldes varvet till Rederi A/B Örnen.

Han var vidare ledamot av direktionen för Göteborgs Sjömanshus 1853-82, kommittén för begravningsplatserna 1857-64, styrelsen för Göteborgs Sparbank 1859-63, en av Borgerskapets Äldste 1860-62 samt ledamot av Stadsfullmäktige 1863-82, direktionen för Navigationsskolan 1866, direktionen för Pensionsinrättningen för älderstigne och sjuklige tjänstehjon 1866-91, byggnadskommittén för nya vattenledningen 1867-71, styrelsen för Skandinaviska Kredit A/B 1867-9111), Handels- och sjöfartsnämnden 1873-90 (v. ordf. 1879-82, ordf. fr. 1883), styrelsen för Göteborgs vattenledningar från Delsjön och Kallebäck 1872-82, A/B Bofors-Gullspång från dess grundande 1873-91, beredningen för ordnande av plats för fontän i Brunnsparken 1879-82, av kommittén för samma fontän 1882 (jfr Tab. 79, not 1), A/B RåmenLiljendahl 1884-9112) samt Kjellbergska Flickskolan 1884-91 (ordf. 1886) m. m.

Han var slutligen delägare i Kramfors Bruk 1877-86 (jfr Tab. 36) tillsammans med brodern och ledamot av styrelsen för Kramfors A/B 1886-91, fullmäktig i Handelsföreningen¹³⁾ 1866-91 (v. ordf. 1879-83, ordf. fr. 1883), varjämte han representerade Göteborgs stad i Riksdagens Andra Kammare 1870-72 tillsammans med Julius Lindström¹⁴⁾, Olof Wijk¹⁵⁾, Carl Fredrik Winkrans¹⁶⁾ och Viktor Rydberg¹⁷⁾.

1) Se Tab. 36, not 7.

2) Se Tab. 36, not 11.

3) Se Tab. 35, not 8.

4) *Johan Anders Lidholm*, f. 2/1 1794 i Göteborg (Krist.) † 22/8 1834 därst., son av Christina Lovisa Lidholms (Tab. 34) broder *Johan Fredrik Lidholm*, f. 9/10 1762 i Gökhem † 25/11 1808 i Göteborg (Krist.) och g. 30/9 1791 i Göteborg (Krist.) m. *Maria Elisabeth Sejdensoff*, f. omkr. 1770 † 3/11 1831 i Göteborg (Krist.). G. 12/3 1826 i Marum (enl. infl.att. till Göteborgs Krist. förs.) m. sin kusin *Anne Charlotte Tengberg*, f. 12/3 1808 i Marum † 22/8 1860 i Vårdinge (Söder. manl.), dotter av Isak Tengberg och Margareta Charlotta Lidholm (Tab. 34, not. 9).

5) *Olof Peter Tranchell*, f. 6/7 1797 i Tranemo (Älvsb.) † 21/8 1854 i Lidköping, kusin till Amalia T. (Tab. 35), och son till kyrkoherden och prostsen i Tranemo (Älvsb.) *Sven Tranchell* och *Anna Margareta Hasselroth*.

6) G. m. Aron Kjellberg, Tab. 81.

7) *Brita Sofia Tranchell*, f. 4/7 1794 i Tranemo † 26/1 1831 i Göteborg (Domk.), syster till O. P. Tranchell (not 5 ovan) och g. 24/6 1814 i Göteborg (Domk.) m. handlanden i Göteborg *Anders Georg Lewgren*, f. 13/9 1788 i Göteborg (Domk.) † 6/5 1857 därst., i hans l:a gifte, son av handlanden *Lars Lewgren* och *Margareta Kristina Embring*.

8) G. m. Carl Fredrik Kjellberg, Tab. 79.

9) Dotter till Carl Palm, not. 1 ovan.

10) F. 15/11 1807 i Göteborg (Krist.) † 18/7 1873 i Göteborg (Krist.), dotter av handlanden och rådmannen i Göteborg *Gustaf Billquist*, f. omkr. 1779 † 24/1 1848 i Göteborg (Krist.), i hans l:a gifte med *Johanna Rittfeldt*, f. omkr. 1783 † 23/8 1810 i Göteborg (Krist.). G. 13/5 1829 i Göteborg (Krist.) m. handlanden och rådmannen i Göteborg *Niclas Tengberg* (Tab. 36 not 6). Billquist g. 2:0 28/4 1811 i Göteborg (Krist.) m. *Wilhelmina Christina Lidholm*, syster till J. A. Lidholm (not 4 ovan), f. 11/7 1792 i Göteborg (Krist.) † 1/9 1834 därst.

11) Ansökan till Kungl. Maj: t om fastställelse av bolagsordningen 24/10 1863 är undertecknad av bl. a. J. A. Kjellberg & Söner.

12) J. A. Kjellberg & Söner inköpte 12/7 1884 från Råmens A/B i konkurs samtliga bolaget tillhöriga fastigheter - däribland Liljendahls Bruk - med därtill hörande verk, inrättningar och lägenheter för 1.240.000 kronor, vilket köp samtidigt transporterades på ett av firmans nygrundat företag, A/B Råmen-Liljendahl, som erhöll lagfart 6/7 1885 (Färnebo h:ds lagfartsprotokoll § 53).

13) Intill 1846 Handels societeten.

14) F. 6/5 1825 i Göteborg (Krist.) † 24/12 1904 i Göteborg (Domk.), innehavare av den av hans fader *Erik Gustaf Lindström* och dennes svåger *J. R. Brattberg* 1826 grundade snus- och tobaksfabriken i Göteborg Lindström & Brattberg, farbroder till Ottonie Lindström, Tab. 56.

15) Se Sveriges Adelskalender, adl. ätten Wijk N:o 2342.

16) Rektor för Elementarläroverket i Majorna, f. 6/7 1826 i Göteborg (Domk.) † 25-18 1905 i Marstrand.

17) Författare och ledamot av Sv. Akademien, f. 18/12 1828 i Jönköping † 21/9 1895 i Djursholm i Danderyd (Stockh.), g. 14/3 1879 i Göteborg (Domk.) m. *Susen Emilia Hasselblad*, f. 16/4 1849 i Göteborg (Domk.) † 7/4 1932 i Stockholm (Engelbr.), dotter av Fritz Viktor Hasselblad och Susanna Kjellberg, Tab. 81.

Redan 1/1 1883 hade sonen Carl August upptagits till bolagsman och vid årsskiftet 1886/87 utträdde brodern Jonas ur firman. Carl Ossians omsorger kom härefter att i särskild grad ägnas de av familjen helägda bruken Kramfors, Råmen-Liljendahl samt icke minst Bofors. Särskilt intresserade han sig för den på hans initiativ 1883 på allvar påbörjade kanottillverkningen vid Bofors, vilket bruk han kraftigt understödde icke minst finansiellt. Firmans särskilt stora engagemang i sistnämnda företag medförde emellertid, att efter hans död en avveckling måste äga rum av bl. a. intressena i Kramfors och Bofors¹⁸). I samband med hans bortgång framhöll Göteborgs-Posten 30/10 1891, att

"Redan kl. 7 på morgonen kunde han ännu för ej många år sedan infinna sig å kontoret och der under ständigt arbete qvardröja, måltidstimmarne, dem han gjorde korta, frånräknade, till kl. 9-10 på aftnarne. Sådan var den tidens sed äfven för våra stora Härmsfirmors söner, och det gjorde, att verklig soliditet vanns och förmögenheter hopades. Carl O. Kjellberg var ock typen för en köpman i ordets verkliga bemärkelse, något tillbakadragen i sitt sätt, men med säker blick och kraftig företagsamhetsanda, på samma gång som hans ord var ett ord, ej sagdt i otid, men alltid med en man och en karaktär der bakom."

I en nekrolog samma dag skrev Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, att med

Honom "har gått bort icke blott en af Göteborgs främsta medborgare utan ock en god, rättrådig och välvillig personlighet, en värlig hedersman i alla stycken".

Carl August 1853-1925

Tab 54

Efter skolgång vid Göteborgs Realgymnasium 1861-67 och Ryssbylunds Lantbruks Elementarläroverk 1867-68 samt studier vid Handelsinstitutet i Rostock (Tyskl.) 1868 -69 inträdde han redan vid 17 års ålder som handelsbokhållare i familjefirman, där han blev prokurator 9/1 1875, samma dag som han gifte sig. Han upptogs 1/1 1883 som bolagsman och blev vid faderns död 1891 ensam innehavare av firman.

Han var kejserlig tysk konsul 1879-93, ledamot av styrelsen för Göteborgs Sparbank 1879-92 och huvudman 1894-1924, för Göteborgs (Enskilda) Bank 1881-1922 (verkst. dir. 1896-1905, v. ordf. 1896-1900, ordf. 1900-22), kyrkofullmäktig 1883-85, 1887-91 och 1897-1900, led. av och kassaförv. i styrelsen för första Skandinaviska Sjöfartsmötet i Göteborg 1883 ävensom led. av styrelsen för A/B RåmenLiljendahl 1884-1906).

Ordf. i Göteborgs Sjömanssällskap 1885 var han led. av styrelsen och verkst. dir. för Kramfors A/B 1886-94), led. av Kristine församlings kyrkodd 1887-1903, stadsfullmäktige 1899-1914, fullmäktig i Handelsföreningen 1891-1923 (ordf. fr. 1906 och samtidigt ordf. i Handelskammaren³) led. av styrelsen för A/B Bofors Gullspång 1885-1917, av Handels- och Sjöfartsnämnden 1891-23 (v. ordf. 1906-11, ordf. fr. 1912), led. av styrelsen för Bergslagens Järnvägs A/B 1903-25, Björneborgs Järnverks A/B 1907-09, i vilket företag firman 1905-16 ägde huvudintresset, Trafikförvaltningen Göteborg-Dalarna-Gävle 1909-25 (v. ordf. 1913-16, ordf. fr. 1916) samt ordf. i Lindholmens Verkstads A/B (fr. 1920 A/B Lindholmen-Motala) 1912-25 m. m. Han var vidare ordf. i styrelsen för Göteborgs Handelsinstitut 1913-24 och i kommittén för Charles Lindbergs fond 1914-21 (v. ordf. fr. 1912), fullmäktig i Allmänna Pensions- och änkekassan i Göteborg 1878-1920 (ordf. 1917-20), inspektör för Lundens Privatskola 1910-15 samt av Kungl. Maj:t utsett ombud vid Elbe-Travekanalens invigning 1900 och vid handelskammarkongresserna i Milano 1906 och Paris 1914. Ledamot av Järnvägsrådet⁴) 1914-25 valdes han till ledamot av Riksdagens Första Kammare (h) 19105), men måste redan följande år på grund av sjukdom draga sig tillbaka. Slutligen var han ledamot av styrelsen för Jubileumsutställningen i Göteborg 1915-23 och ordf. i dess handelsutskott samt kallades 1918 till ledamot av Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle.

Det kom på Carl Augusts lott att efter faderns död avveckla en del av firmans omfattande intressen i olika bruks företag och andra industrier. Sålunda såldes A/B Bofors-Gullspång till Alfred Nobel 1/1 1894 efter långa och besvärliga förhandlingar och sedan familjen på sina fordringar hos bolaget avskrivit över 3 milj. kronor. Efter Nobels död redan två år senare återköptes dock aktiemajoriteten 10/10 1898 av ett familjekonsortium under ledning av Carl August, hans broder Jonas och svågern William Gibson. Denna transaktion innebar, att Bofors förblev ett uteslutande svenskt företag och det har ifrågasatts⁶), huruvida detta icke var den största och mest betydelsefulla av familjens alla insatser i Bofors historia. Även aktieinnehavet i Tändsticksfabriks A/B Vulcan och Kramfors A/B avyttrades, det senare 1/5 1894 till ett konsortium under ledning av grosshandlaren i Göteborg James Hammarberg⁷) (jfr Tab. 36), medan A/B Råmen-Liljendahl stannade i familjens ägo till 1/7 1906, då det såldes till disponenten för Tingstads Trävaru A/B i Göteborg A. Edwin Ohlsson m. fl. Sedan 1915 tillhör det Billeruds A/B.

Carl August tog 1902 initiativet till förvärv åt Göteborg av aktiemajoriteten i den för staden betydelsefulla Bergslagsbanan genom bildandet av Enkla Bolaget Bergslagsbanans Intressenter och var 1913 en av de verksamaste krafterna för åstadkommandet av Svenska Amerika Linjen, vartill Wilhelm R. Lundgren tagit initiativet. En institution, som låg honom särskilt varmt om hjärtat, var Stiftelsen Kjellbergsska Flickskolan, som han understödde genom såväl donationer som upprepade tillskott för täckande av

uppkomna förluster och vars styrelse han tillhörde 1889-1925. Han intresserade sig även för tillkomsten av Handelshögskola i Göteborg och skänkte på sin 65-årsdag 1918 ett belopp av 13 5 000 kronor till detta ändamål. Han tillhörde också Högskolans första styrelse 1923-25.

Carl August och hans hustru inflyttade 1883 i Ö. Hamngatan 19⁸). I samband med farbrodern Jonas' utträde ur firman inköpte han 1886 dennes hälft i fastigheten, där han och hans hustru - liksom farföräldrarna 53 år tidigare - kunde fira sitt guldbröllop 9/1 1925.

Vid hans bortgång skrev Göteborgs-Tidningen 5/5 1925 bl. a.:

"På alla dessa verksamhetsfält skall man tacksamt erkänna den chevalereske, samvetsgranne och rättrådige ledarens och medarbetarens värdefulla insatser, liksom man på alla håll skall känna saknaden efter den älskvärde pariciern och lokalpatrioten!"

I Göteborgs Morgonpost 7/5 förekom även följande "In Memoriam" av Axel Rinman⁹ :

"Det ligger säkert ingen överdrift i påståendet, att med Carl August Kjellberg försvann en bit av det gamla förnåma Göteborg. Han var en prydnad för vår stad, dess värdige, eleganta representant vid många officiella och halvofficiella tillfällen, en sällsynt älskvärd människa och en gentleman i ordets vackraste mening.

Vemodigt är det bevitna hur träden glesna i den gamla parken, hur de gå bort den ene efter den andre av vår stads äldre, aktade patricierfamiljers medlemmar. Carl August Kjellberg hörde till en av de få kvarvarande typerna för en svunnen glansperiod, då Göteborg verkligen kunde vara stolt över sina många framstående namn på det merkantilt-kulturella området. Men tiderna - ack de förändras obönhörligt, och varför skulle vår stad förskonas från den farosot av slätstrukenhet, som numera satt sitt märke på allt och alla.

I de minnesord, varmed platstidningarna beledsagat budskapet om detta dödsfall, har noga redogjorts för den avlidnes olikartade och betydelsefulla insatser i vårt samhällsliv, men det förefaller som om denna sida av hans livsgärning kunde vara väl värd att ytterligare framhävas. För den som skriver dessa rader, liksom för alla andra, som kommo i närmare beröring med konsul Kjellberg, framstod han helt enkelt som ett enastående vackert föredöme för sina medmänniskor i fråga om kommunal plikt känsla. Med största noggrannhet, med aldrig sviktande intresse och med en ganska ovanligt hög grad av sakkunskap, parad med ett fast otroligt minne, hängav han sig oförtrutet åt de många lika hedrande som ansvarsfulla värv hans stad pålade honom. Och då han för några år sedan av hälsoskäl tvangs att avsäga sig det ena uppdraget efter det andra, var det förvisso ej blott saknaden av hans nobla person vid rådsbordet, utan i minst lika hög grad umbärandet av hans rent sakliga insatser, som gjorde tomrummet så kännbart.

Osökt går tanken vid Kjellbergs bår till hans i detta samhälle i så sällsynt hög grad yordade och avhållne fader, grosshandlaren C. O. Kjellberg, som i dessa dagar skulle ha fyllt 100 år. Vi äldre göteborgare med minnen från 80-talet, se honom ännu framför oss, distingerad, god och vördnadsbjudande. Far och son hade många drag gemensamma, och om några dagar vila de tillsammans i den vackra Kjellberska familjegraven på Örgryte gamla kyrkogård. Minnesgoda medlemmar av detta samhälle komma länge att ägna dem båda tacksam hägkomst.

Man kan så lätt föreställa sig med vilka oförstående blickar konsul Kjellberg såg sig omkring på allt det, som händer och sker nu för tiden, och därför var det nog för honom personligen knappast någon missräkning att lämna detta jordiska, ehuru han, efter åren räknat, gick bort tidigare än man kunde väntat. Men för den trängre familjekretsen, för den stora släkten och för den ännu större vänkretsen kändes saknaden så mycket större. Frid över hans vackra minne!"

Jonas Henrik Reinhold 1858-1942

Tab 71

Efter studier vid Kungl. Tekniska Högskolan i Stockholm utexaminerades han 1878 som bergsingenjör och var 1879-91 ingenjör vid det fäderneägda A/B Bofors-Gullspång samt 1892-93 ekonomisk disponent därstädes med Carl Danielsson som teknisk sådan, 1894-96 såsom ensam chef. Suppleant 1882-85 var han ledamot av bolagets styrelse 1886-1917 och en av de män, som torde ha betytt mest för detta företag, icke minst i samband med familjens återförvärv 1898 av aktiemajoriteten, varigenom han verksamt bidrog till, att Bofors alltsedan dess kunnat förbli ett rent svenskt företag (jfr Tab. 55).

Han var verkst. direktör för det likaledes av fadern och efter dennes död syskonen ägda A/B Råmen-Liljendahl från 1885 intill dess försäljning 1906 (jfr Tab. 54 & 55), kamrer i Jernkontoret 1897-99, verkst. direktör i Skand. Kredit A/B 1899-1917 och ledamot av dess styrelse 1899-1921 (ordf. fr. 1917), ledamot av styrelsen för Trafik A/B Grängesberg-Oxelösund 1897-98 och 1901-21 (ordf. fr. 1918) och i flera Grängesbergsbolaget närstående företag, ävensom ordf. i styrelsen för Uddeholms A/B jämte några av dess dotterföretag, Mora-Vänerns och Nora Bergslags Järnvägs A/B, samt ledamot av styrelsen för bl. a. Stora Kopparbergs Bergslags A/B, A/B MölnbackaTrysil, Strömsnäs Järnverks A/B m. m.

Han var vidare ordf. i styrelsen för Svenska Bankföreningen 1914-22, i Jernkontorets fullmäktige 1919-28, i styrelsen för Svenska Vattenkraftföreningen 1918-28, Skandinaviska Trämasseföreningens svenska sektion, Stockholms konserthuskommitte (se-dermera ordf. i Stiftelsen Stockholms Konserthus) samt Karlskoga sockens kommunal och fattigvårdsstyrelser.

Vidare var han ledamot av Järnvägsrådet 1908-32¹) Konungens Lagråd 1909-11.

Riksdagens Första Kammare 1910-11² och av Statens Finansråd 1917-20, fullmäktig för Pensionsförsäkringsfonden 1916-30, ledamot av styrelsen för Riksförsäkringsanstalten 1917-33, Statens Industrikommission 1914-18, Utrikesdepartementets Antagningskommission 1916-30, ordf. i Överstyrelsen för Livförsäkringsanstalten Trygg samt ledamot av Örebro Läns Landsting. Han var slutligen förste Hedersledamot av Ingenjörsvetenskapsakademien sedan 1920 och hedersledamot av Iron & Steel Institute samt tilldelades 1928 Jernkontorets stora guldmedalj. Därjämte innehade han Kungl. Vetenskapsakademiens Linnemedalj. I Bruks societetens förslag att tilldela honom förstnämnda medalj, en mycket ovanlig hedersbetygelse, framhålles bl. a.: "Bankdirektören Kjellberg, som tagit i arv sin släkts starka intresse för svensk brukshandling, har under hela sin verksamhetstid på mångahanda sätt dels såsom tjänsteman vid och ledare av betydelsefulla verk, dels såsom finansman, dels ock såsom tjänsteman och styrelseledamot i Jernkontoret med det mest livliga och kärleksfulla intresse omfattat den svenska järnhandlingen, som hos honom alltid kunnat påräkna ett gott och kraftigt stöd, och vilken han genom sakkunniga och energiska insatser i mångahanda riktningar bidragit att föra framåt. Han har under sin långa och framgångsrika verksamhet genom gagnande arbete inlagt synnerliga förtjänster för den svenska bergshandlingens framgång och utveckling." Han gjorde ett flertal donationer till olika ändamål, däribland en på 500 000 kronor 1917 till ett hem för obotliga sjuka i Jönköping, kallat "Stiftelsen Anna Kjellbergs Minne" efter hustrun. Därjämte överlämnade han s. å. till sin födelsestad Göteborg 1 milj. kronor såsom minne av sina föräldrar till uppförande av ett konstmuseum på Götaplatsen därstädes.

Carl Ossian 1875-1950 Tab 56

Efter mogenhetsexamen vid Göteborgs Realläroverk 30/5 1893 var han anställd i Göteborgs Bank till 1895 samt därefter å bank och handelskontor i Hamburg, London och Paris till 1897. Han upptogs 1/11 1896 i samband med att fadern blev chef för Göteborgsbanken som delägare i dennes firma, vilken han 1/1 1920 blev ensam innehavare av.

Han var ledamot av styrelsen för De Fattiges Vänner 1900-12, Pensionsinrättningen för ålderstigne tjänare 1902-21 (ordf. fr. 1912), Billeruds A/B 1904-14, Björneborgs Järnverks A/B 1907-11 och 1913-16, Göteborgs Sparbank 1909-46 och huvudman från 1929, Försäkrings A/B Ocean 1910-50, direktionen för Göteborgs Stads Barnhus 1912-48, Göteborgs Stads Gas- & Elektricitetsverk 1912-25. Han var vidare av Magistraten utsedd syssloman för A/B Göteborgs Handelskompanis Depositionsmedel 1913-49, kejsarlig japansk konsul 1913-34, ledamot av styrelsen för Föreningen för befrämjande av handelskunskaper 1918-43 (v. ordf. fr. 1920), Olof och Caroline Wijks Stiftelse 1919-39, Julius Lindströms Stiftelse 1921-37 (ordf. och kassaförv. fr. 1932), Göteborgs Musei Konstnämnd 1921-47, Göteborgs Bank 1922-34, Handelsföreningens Fullmäktige (Handelskammaren) 1924-35, Göteborgs Handelsinstitut 1925-42 (v. ordf. fr. 1939), Göteborgs Trädgårdsförening 1925-48 m. m.

Sedan firman efter avvecklingen 1894 koncentrerat sig på köpmannaverksamhet med agenturrörelse för främst trämasse- och järnexport tog Carl Ossian och hans fader jämte några dem närliggande 1904 initiativet till förvärv av aktiemajoriteten i Billeruds och Slottsbrons A/B. Genom det av firman 31/5 1907 genomförda inköpet av Hillringsbergs A/B - vilket köp utan avdrag transporterades på Billeruds A/B och vari även "ingick" disponenten på Hillringsberg Christian Storjohann - samt andra under firmans tid gjorda bruksinköp tillfördes detta bolag stora skogs tillgångar och lades grunden till, vad som med tiden skulle bli den moderna "Stor-Billerud". 1/1 1914 såldes aktierna till ett konsortium under ledning av Storjohann. Åren 1905-16 voro Carl Ossian och hans fader även huvudintressenter i Björneborgs Järnverks A/B¹).

Carl Ossian var tidigt en intresserad skolman och 1903-33 ledamot av styrelsen för Göteborgs Småbarnsskolor - som hans färfars farbroder, Carl Fredrik (Tab. 79), varit med om att grunda - samt 1907-17 för Fruntimmersföreningens Skola. Till den senare överlämnade han vid avgången ur styrelsen en donation, vars avkastning numera tillfaller elever vid Vasa Kommunala Flickskola. Särskilt intresserade han sig dock för Kjellbergsska Flickskolan, vars styrelse han tillhörde i 47 år (1902-49, kassaförv. 1906-43, v. ordf. 1929-43). Klart inseende omöjligheten för en privat skola att i längden kunna lönemässigt konkurrera om kvalificerade lärarkrafter med kommunalt eller statligt drivna skolor och i syfte att säkerställa lärarinnornas ställning och rädda skolans framtid, tog han 1942 initiativet till förhandlingar med Göteborgs stad rörande skolans kommunalisering under de förutsättningarna, att mot att staden som gåva erhöll skolan med fastighet och inventarier, donationsmedlen skulle överföras till en särskild, fristående fond och namnet Kjellberg i någon form bibehållas i den nya skolans namn. Resultatet av dessa förhandlingar blev, att Kungl. Maj:t 8/7 1943 beslöt bifalla en från stadsfullmäktige i Göteborg gjord hemställan att få inrätta en kommunal flickskola, som skulle bära namnet Kjellbergsska Kommunala Flickskolan, räknat från 1/7 1943. I den av stadsfullmäktige valda styrelsen ingick även Carl Ossian, som kvarstod till 10/2 1949, då han efterträddes av filaren Yngve Källström.⁴)

I Stiftelsen Kjellbergsska Flickskolans sista årsredogörelse (läsåret 1942-43) uttalar styrelsen bl. a. följande ord:

"Med vemod ser Styrelsen den Kjellbergsska Flickskolan i sin nuvarande form försvinna med allt vad därtill hör av individuell fostran och personlig ledning, som sedan gammalt präglat arbetet inom densamma, men den förhoppningen må här uttryckas, att den gamla andan alltjämt må genomströmma skolan i dess kommunaliserade form, den anda, som så livligt besjälade Stiftaren, den fromme Jonas Kjellberg,"⁵)

Stiftelsen som sådan fortför att existera under den gamla styrelsen såsom förvaltare av fonderna, till dess den nya Stiftelsen Kjellbergiska flickskolans donationer trädde i verksamhet. Detta skedde formellt 9/11 1945, då Kungl. Maj:t beslöt godkänna ändringen av Stiftelsens benämning samt fastställa nytt reglemente⁶⁾ för densamma, och 22/10 1946 skedde den första utdelningen av större stipendier. Carl Ossian, som lyckats få godkänt en sådan avfattning av reglementet, att fondens tillgångar finge mer eller mindre "fritt" placeras⁷⁾, kvarstod som v. ordf. i styrelsen intill sin bortgång, då han efterträddes av sin son Stig (Tab. 58).

I samband med hans död skrev dåvarande rektorn för skolan, Elsa Nilsson, i en nekrolog bl. a.:

"I sin krafts dagar bar han en dryg del av ansvaret för den privata skolan, och han ägnade mycken tid åt personlig kontakt med skolans värld. Med all sin vördnad för traditionen var han samtidigt lyhörd för en ny tids krav. Han arbetade ivrigt för skolans kommunalisering, och sedan denna 1943 blivit en verklighet förblev han ända in i det sista en trofast vän även till den kommunala skolan, dess lärarkår och dess elever. Såsom den centrala gestalten i styrelsen för Stiftelsen Kjellbergiska Flickskolans Donationer har han bidragit att jämna vägen till god utbildning för kvinnlig ungdom, framför allt gamla 'Kjellbergare' Göteborgs Handels & Sjöfartstidning innehöll 30/8 1950 bl.a. följande eftermäle:

"Det är en rättträdig och om sin stad förtjänt medborgare som nu lagt ner sina verktyg efter slutad plikttrögen gärning. Hans många vänner skall minnas honom som en älskvärd och vänfast människa, en göteborgare av den äkta sorten,"

9. Japanaffären

Särskilt kan emellertid Carl Ossian sägas ha verkat som pionjär ifråga om affärerna på Fjärran Östern, där efter några års förarbeten redan 12/12 1906²⁾ grundades ett dotterbolag till firman först i Yokohama, från 1/10 1910 i Tokyo (med filialer sedermera i Osaka och Kokura) - det första svenska handelshuset i Japan - och härigenom öppnades den japanska marknaden för ett stort antal ledande svenska företag, varibland främst böra nämnas Bofors, L. M. Ericson, AGA, ASEA, Sandviken och Wikmanshyttan samt icke minst SKF.

Efter första världskrigets slut ombildades Japan-affären 30/6 1919 till ett särskilt aktiebolag, J. A. Kjellberg & Söner A/B, med Carl Ossian som störste delägare och med huvudkontor i Stockholm. Redan 31/8 1922 nödgades han emellertid under omständigheter, för vilka här icke är platsen att redogöra, avstå aktiemajoriteten till SKF under dåvarande direktören Björn Prytz' ledning), varvid bolagets namn ändrades till Kjellbergs Succ:rs A/B, och 1927 övertog SKF återstoden av de av Carl Ossian innehavda aktierna.

Efter faderns död 1925 ombildades även den gamla firman till aktiebolag, där Carl Ossian var verkställande direktör till 1929, då han efterträddes av sin kusin Gunnar (Tab. 77). Själv kvarstod han som ordf. i styrelsen till sin bortgång 1950, men den i dag över 150-åriga gamla firman hade då redan 1/8 1933 överlåtits till A/B Hedström & Co. i Göteborg. Sedan sistnämnda företag gått i konkurs inköptes firman slutligen i februari 1966 av sitt tidigare dotterbolag Kjellbergs Succ:rs.

Enligt firmans räkenskaper inregistrerades J. A. Kjellberg & Sons, Ltd., formellt i Yokohama handelsregister 18/7 1908 med ett anmält kapital på Yen 160.000, enligt dåvarande kurs motsvarande 300.000 kronor. Emellertid utfärdade Lennart Bruswitz i egenskap av "President of J. A. Kjellberg & Sons Goshi Kaisha" 24/11 1916 en inbjudan till firande av företagets 10-åriga verksamhet "on the 12th of December next, being the Ten years Anniversary of the inauguration of my business in Japan, which as the first Swedish firm in Japan opened direct trade relations between the two countries, Sweden and Japan". (Övers. fr. japanska). I Svenskt Biografiskt Lexikon, Band XVI, sid. 707, sägs att Knut Gadelius i juli 1907 reste till Japan och öppnade sitt första kontor i Yokohama samt att därmed den "första svenska handelsfirman i Japan hade startat". Detta är, såsom framgår av vad ovan sagts, ej riktigt. Dessutom inregistrerades K. K. Gadelius Shokai först 13/3 1919 såsom självständigt företag i Japan.

Egendomligt nog nämnes i SKF: s jubileumsminneskrift 1957 intet om firmans stora insatser för just kullagerexporten till Japan, som den senare omhänderhade alltsedan 1908. Att ej heller Artur Attman i "Göteborgs Stadsfullmäktige 1863-1962", Del I, med ett ord berör firmans banbrytande verksamhet i Östern är än mer ägnat att förvåna.

4) Om Stiftelsen Kjellbergiska Flickskolans historia samt om dess kommunalisering se vidare "Stiftelsen Kjellbergiska Flickskolan 1835-1935 med supplement 1936-56", Göteborg 1956, Ang. skolans slutliga avveckling se Edit Hedin: "Göteborgs Flickskolor, en historisk återblick", Stockholm 1967,

5) Det är angeläget här erinra om det hängivna arbete, som i "denna anda" utförts av skolans föreståndarinnor, Hillevi Gödecke under den svåra övergångstiden och därefter Elsa Nilsson samt nu senast Astrid von Scheele.

6) Utdrag ur detsamma i bil. 3,

7) Reglementets § 9, En redogörelse för fondens ställning 31/12 1965 återfinnes i bil. 3.

10. Källhänvisningar

Eget arkiv (Utdrag ur familjearkivet)

Släktboken (Personbeskrivningarna har i vissa fall förkortats något, men finns oförkortade i Släktboken. Vissa allhänvisningar är bortagna för enkelhetens skull)

Wikipedia

Hemsidan "Det gamla Göteborg" Samt några ospecade hemsidor som dock innehöll en del felaktigheter.

Diverse övriga hemsidor rörande Handelshus och företagande i Göteborg